

Het verbeteren van 'Think op school' voorafgaand aan de start op voortgezet onderwijs scholen in Zwolle

“Hoe kunnen leerlingen van 12 tot en met 16 jaar vastleggen en aantonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van de sociaal-emotionele leerlijn 'Think op school'?”

Is wat je voelt, denkt, zegt en doet wel
TRUE, HELPFULL, INSPIRING,
NECESSARY and KIND?

Naam student:	Sabine Bos
Studentnummer:	S1071346
Opleiding:	Pedagogiek VT
Instelling:	Hogeschool Windesheim
Onderzoeksbegeleider:	Rinske Tolsma
Opdrachtgever:	Dorien Graas
Instelling:	Lectoraat Jeugd Windesheim
Datum:	10 augustus 2017
VOE code:	PE.OV.A.V4002
Versie:	1
Beoordelaars:	Mirjam Brands en Rinkse Tolsma

“Hoe kunnen leerlingen van 12 tot en met 16 jaar vastleggen en aantonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van de sociaal-emotionele leerlijn ‘Think op school’?”

Is wat je voelt, denkt, zegt en doet wel
TRUE, HELPFULL, INSPIRING,
NECESSARY and KIND?

Zwolle, augustus 2017

In samenwerking met;

Hogeschool Windesheim, Zwolle

Academische Werkplaats IJssellanden
Flevoland, Samen op School (SoS)

De Kern, maatschappelijke dienstverlening

maatschappelijke dienstverlening

Talentstad beroepscollege, Zwolle

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het onderzoeksrapport met als hoofdonderwerp 'Think op school'. Dit is het afstudeerstuk van Sabine Bos. Zij is vierdejaars studente van de opleiding Pedagogiek, aan Hogeschool Windesheim te Zwolle. Het onderzoeksrapport is geschreven naar aanleiding van een klein-maar-fijn opdracht vanuit de Academische Werkplaats. Deze opdracht wordt vanuit het Lectoraat Jeugd te Windesheim uitgevoerd door vier studenten Pedagogiek van Hogeschool Windesheim. In dit onderzoek wordt gekeken naar: hoe leerlingen van 12 tot 16 jaar aan kunnen tonen en vast kunnen leggen wat zij leren vanuit de lessen van de sociaal-emotionele leerlijn 'Think op school'.

Er zijn drie andere studenten van de opleiding Pedagogiek, die ook onderzoek doen binnen dezelfde opdracht. Tijdens het onderzoek heb ik met hen kunnen overleggen en deels samen kunnen werken, voor zover dat mogelijk was. Wij hebben bijvoorbeeld samen informatie over 'Think op school' achterhaald; daarbij hebben wij elkaar geholpen en elkaar aangevuld. Wij hebben alle vier een andere hoofdvraag, maar de opdrachtgever en belanghebbenden zijn hetzelfde. Ook het theoretisch kader en de maatschappelijke context hebben overeenkomsten. Het kan daardoor zijn dat u sommige stukken van de inleiding terug leest in de andere onderzoeksverslagen.

Mijn dank gaat uit naar M. Snel, oprichtster van 'Think op school' voor de verkregen informatie rondom 'Think op school', de gesprekken en interviews die wij gehad hebben en de bijeenkomsten met de betrokken partijen waarbij zij aanwezig was. Vanuit de Academische Werkplaats, Samen op School wil ik J.W. Dollekamp vanuit de gemeente Zwolle en L. Schoot-Uiterkamp vanuit de GGD Zwolle, bedanken voor hun tijd en input tijdens dit onderzoek. Daarnaast wil ik D. Graas bedanken, zij werkt vanuit de Academische Werkplaats en vanuit het Lectoraat Jeugd binnen Windesheim, de opdrachtgever in dit geval. Ook haar wil ik bedanken voor de informatie, feedback en tijd. Vanuit Hogeschool Windesheim wil ik R. Tolsma bedanken voor alle begeleidingsmomenten tijdens het doen van dit onderzoek, zij heeft mij geholpen wanneer ik het even niet meer wist. Ook heeft zij mij feedback willen geven op verschillende stukken. Als laatste wil ik de andere drie studenten bedanken voor de samenwerking en de informatie die wij gedurende het proces gedeeld hebben.

Ik wens u veel leesplezier toe!

Sabine Bos

Samenvatting

Sinds 2014 wordt er op TalentStad beroepscollege te Zwolle een pilotprogramma uitgevoerd van de sociaal-emotionele leerlijn 'Think op school'. Het doel van de leerlijn is om het oplossingsgerichte vermogen van de leerlingen te vergroten, ze te informeren over en ondersteunen bij het (leren) vormen van een eigen mening en het bewust nadenken over hun grenzen. Binnen 'Think op school' wordt samengewerkt door het onderwijs en maatschappelijke organisaties. Scholen zien als opdracht om leerlingen te begeleiden in hun sociale en emotionele ontwikkeling. Meerdere scholen in de gemeente Zwolle hebben daarom aangegeven om 'Think op school' te willen implementeren. Vanuit die ontwikkeling zijn er verschillende vragen ontstaan binnen de organisatie van 'Think op school'. In dit onderzoek zal één van de vragen aan bod komen. De vraag die centraal staat luidt: **“Hoe kunnen leerlingen van 12 tot en met 16 jaar vastleggen en aantonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van de sociaal-emotionele leerlijn ‘Think op school’?”**

De onderzoeksmethode van dit praktijkonderzoek is gericht op het verkrijgen van informatie, over wat er zoal gedaan is om de leerlingen aan te laten tonen en vast te laten leggen wat zij hebben geleerd vanuit 'Think op school'. Daarnaast is dit onderzoek vooral gericht op het verkrijgen van informatie over manieren die passend zijn bij 'Think op school'. Er wordt daarbij ook gekeken naar de maatschappelijke trends. Binnen dit onderzoek wordt er ook gevraagd naar de mening van tweedejaars leerlingen van TalentStad.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er een map is ingezet met werkbladen en een competentielijst, maar dat het niet goed tot uiting is gekomen. Volgens M. Snel, oprichtster van 'Think op school' is het van belang om de groei van de leerlingen te kunnen bekijken, daarvoor is een nieuwe passende manier nodig. Vanuit literatuuronderzoek zijn er manieren beschreven, waardoor de leerlingen kunnen aantonen en vastleggen wat zij hebben geleerd. Ook is terug te lezen dat 'het nieuwe leren' aan de orde is en het gebruik van ICT past binnen de tijd waarin wij leven. De leerlingen geven aan liever te typen dan te schrijven en opdrachten op een laptop of digitaal te maken. Er zijn twee manieren die de leerlingen het best vinden passen bij de leerlijn, namelijk: het inzetten van een portfolio of website/blog.

Er kan geconcludeerd worden dat het inzetten van een manier met gebruik van ICT passend is bij de tijd en de maatschappij. Er is door de organisatie van 'Think op school' gewerkt met een map, waarin werkbladen en een competentielijst voorkwamen. Wanneer dat digitaal gemaakt kan worden zullen de praktische nadelen die zijn ondervonden verdwijnen. Daarbij kunnen reflectie en de sociaal-emotionele competenties ook aandacht krijgen. De twee beschreven manieren: een portfolio en een website/blog passen bij de maatschappelijke trends en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Door een van de manieren in te zetten zal de ontwikkeling van de leerlingen zichtbaar worden, kan de reflectieles meer invulling krijgen en de afronding van 'Think op school' verbeterd worden.

De onderzoeker beveelt aan om te kiezen voor één van de twee beschreven manieren. Ook kan de beschrijving van 'Think op school' verbeterd worden, zodat het voor de scholen die starten ook inzichtelijk wordt. Er kan worden aanbevolen om vervolgonderzoek te doen naar de gekozen manier, er zou een evaluatie kunnen plaatsvinden. Er kan ook gedacht worden aan een onderzoek naar de ervaringen van de leerlingen of mentoren een jaar nadat de scholen zijn gestart met 'Think op school'.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling	7
1.3 Doelstelling en relevantie	8
1.4 Vraagstelling	10
1.5 Theoretische context.....	10
1.6 Maatschappelijke context.....	15
2. Onderzoekopzet	18
2.1 Methode deelvraag 1	18
2.2 Methode deelvraag 2	19
2.3 Methode deelvraag 3	20
3. Resultaten	22
3.1 Resultaten deelvraag 1	22
3.2 Resultaten deelvraag 2	28
3.3 Resultaten deelvraag 3	38
4. Conclusie	43
4.1 Conclusie deelvraag 1.....	43
4.2 Conclusie deelvraag 2.....	43
4.3 Conclusie deelvraag 3.....	44
4.4 Beantwoording centrale vraag.....	45
5. Discussie	46
6. Aanbevelingen.....	49
6.1 Aanbevelingen voor de organisatie van ‘Think op school’	49
6.2 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek	50
Literatuurlijst.....	51
Bijlagen	54

1. Inleiding

Dit onderzoek is gericht op het in kaart brengen van manieren om de leerlingen te laten aan tonen en vast leggen wat zij hebben geleerd vanuit de Think-lessen. Het onderzoek is uitgevoerd door Sabine Bos, vanuit de opleiding Pedagogiek, in opdracht van Dorien Graas; Lector Jeugd aan de Hogeschool Windesheim te Zwolle. Het onderzoek heeft in de periode februari tot en met juli 2017 plaatsgevonden.

1.1 Aanleiding

Door de invoering van de Wet Passend onderwijs, Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Participatiewet en de Jeugdwet is de verantwoordelijkheid voor de zorg, verschoven van de provincies naar de gemeenten. In de wetten is opgenomen dat het onderwijs en de gemeente op regionaal en lokaal niveau samenwerken in de uitvoering van hun opdracht. De achterliggende gedachten is hetzelfde namelijk: effectief, snel en preventief ondersteuning bieden aan jeugdigen en hun ouders die hulp nodig hebben bij opgroeien, opvoeding en onderwijs (PO-Raad, VO-raad en VNG, 2014). De gemeente Zwolle is verantwoordelijk geworden voor de Jeugdzorg en zoekt partners om met deze transformatie aan de slag te kunnen gaan. Het uiteindelijke doel is om zware en dure jeugdhulp te minimaliseren en te voorkomen. De gemeente Zwolle zet hierbij in op vroege signalering, preventie en lichte zorg. De gemeente Zwolle is verschillende pilots gestart op scholen. Het doel van die verschillende pilots was om te voorkomen dat een kind in de problemen komt, dus het investeren in preventie.

Marieke Snel, oprichtster van 'Think op school' en maatschappelijk werkster bij De Kern in Zwolle, heeft samen met TalentStad Beroepscollege het pilotprogramma 'Think op school' ontwikkeld en deze is ingevoerd op TalentStad Beroepscollege in Zwolle. Op TalentStad wordt 'Think op school' als vak aangeboden aan VMBO-leerlingen van klas 1 en 2. 'Think op school' is een preventieve leerlijn die gericht is op de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren in het voortgezet onderwijs, in de leeftijd van 12 tot 16 jaar. Het doel van de leerlijn is om het oplossingsgerichte vermogen van de jongeren te vergroten als het gaat om sociale situaties, leerlingen te informeren over en ondersteunen bij het (leren) vormen van een eigen mening en het bewust nadenken over hun grenzen. Binnen 'Think op school' wordt er samengewerkt door het onderwijs en maatschappelijke organisaties zoals: Tactus, GGD, MEE, MindFit, SportServiceZwolle en de Kern. Van iedere organisatie is er één trainer die naar de school komt om samen met de mentor, van de betreffende klas, de Think-les te verzorgen. Daarbij is het van belang dat de mentor en de Think-trainer afspraken maken en samenwerken. Daardoor wordt de gewenste samenwerking tussen het onderwijs en de hulpverlening gerealiseerd en het integraal werken tussen de organisaties gestimuleerd (Passend onderwijs, sd.).

'Think op school' draait nu voor het derde jaar op TalentStad en in juni 2016 is 'Think op school' gepresenteerd aan de gemeente Zwolle en andere betrokkenen. De scholen zien het als een opdracht om leerlingen te begeleiden in hun sociale en emotionele ontwikkeling. Meerdere scholen hebben na de presentatie aangegeven om 'Think op school' te willen implementeren en verschillende scholen hebben zich aangemeld. Dat betekent dat in september 2017 'Think op school' gaat starten op zeven scholen die zich hebben aangemeld. Dat houdt concreet in dat er in 57 klassen gestart wordt met 'Think op school' en dat is een enorme uitdaging voor de partijen die betrokken zijn bij 'Think op school'.

Vanuit de hierboven beschreven ontwikkelingen rondom het uitbreiden van 'Think op school', zijn er verschillende ontwikkelvragen ontstaan. Daarom is de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd 'Samen op School' in Zwolle benaderd door M. Snel, oprichtster van 'Think op school'. De Academische Werkplaats (SoS) is een samenwerkingsverband in

Zwolle en houdt zich bezig met de school en met de jeugdzorg binnen de gemeente. Zij willen bevorderen dat zo min mogelijk kinderen uitvallen op school en minder gebruik hoeven te maken van (zwaardere) vormen van ondersteuning. 'Samen op School' heeft zich als doel gesteld om: Ontwikkelkansen te verbeteren en achterstanden te voorkomen bij kinderen, de regie te vergroten van de ouders, de betrokkenheid van het netwerk rond het gezin te versterken, een passende plek in het reguliere primair en voorgezet onderwijs voor zoveel mogelijk kwetsbare kinderen te vinden en de samenwerking tussen gezin, school en jeugdhulp in de regio Flevoland en IJsselland te verbeteren. De Academische Werkplaats (SoS) verbindt de werelden van praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs. Zij hebben een aantal hoofdactiviteiten waaronder klein-maar-fijn projecten, dit zijn onderzoeken die ingericht zijn op scholen in IJsselland en Flevoland (SamenopSchool, s.d.).

De Academische Werkplaats (SoS) heeft een 'klein-maar-fijn' aanvraag opgesteld na aanvang van het vraagstuk dat M.Snel had ingebracht. Die aanvraag is terecht gekomen bij het Lectoraat Jeugd binnen Hogeschool Windesheim. Het Lectoraat is gericht op praktijkgericht onderzoek en instellingen/organisaties met een vraagstuk kunnen contact opnemen met het Lectoraat. Zij zullen in samenwerking met de opdrachtgever het onderzoek formuleren en uitvoeren. Op de klein-maar-fijn aanvraag van 'Think op school' konden studenten van het Windesheim reageren, om onderzoek te doen. Voor de volledige opdracht vanuit de Academische Werkplaats zie bijlage 1 van dit rapport. In de klein-maar-fijn aanvraag kwam in ieder geval naar voren dat er verschillende vragen zijn rondom het implementeetraject van de sociaal-emotionele leerlijn 'Think op school'. Binnen de aanvraag wordt benoemd dat de opbrengsten van het onderzoek kunnen worden meegenomen in het aanmelden van 'Think op school' bij de database van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI).

1.2 Probleemstelling

Voorafgaand aan het onderzoek, is er gesproken met de Marieke Snel; oprichtster van 'Think op school' en andere betrokkenen namelijk: de GGD Zwolle en de gemeente Zwolle. Zij werken samen binnen de Academische Werkplaats 'Samen op School' en zij hebben belang bij de uitkomsten van de verschillende onderzoeken rondom 'Think op school'. Tijdens de gesprekken met de betrokkenen kwamen meerdere onderzoeksvragen naar voren. Voor dat 'Think op school' kan starten op andere scholen is het van belang om te kijken hoe de leerlijn op een andere school ingezet kan worden, binnen de verschillende niveaus van leerlingen. Ook is het van belang om te kijken hoe 'Think op school' in elkaar zit en waar er verbeterpunten liggen. Zo kan er een goede start gemaakt worden op de verschillende scholen. Met een goede start wordt bedoeld dat de leerlijn volledig is en dat alle onderdelen van de lessen vastgesteld zijn. Ook is het van belang dat alle betrokken partijen weten waar zij aan toe zijn en dat de taken verdeeld zijn, voorafgaand aan de start op zeven andere scholen binnen de gemeente Zwolle.

M. Snel gaf aan dat het reflecteren tijdens het vak 'Think op school' een belangrijk onderdeel is. Daar wordt volgens haar te weinig mee gedaan en daar zou meer mee gedaan moeten worden. 'Think op school' is een vak, maar er wordt geen cijfer gegeven. Het is wel goed om de ontwikkeling van de leerlingen in te kunnen zien en bij te kunnen houden. Zij geeft aan dat er gekeken kan worden naar: hoe de leerlingen hetgeen wat zij meenemen of leren vanuit Think-lessen kunnen aantonen of vastleggen. Daarbij zei ze ook dat ze graag een beschrijving wil zien van verschillende (creatieve) manieren, passend bij de leeftijd van de leerlingen. Daarom is het van belang om eerst te kijken wat er al is gedaan of ingezet. Vervolgens kan er dan gekeken worden naar manieren die passen bij 'Think op school' maar ook binnen de maatschappelijke trends.

1.3 Doelstelling en relevantie

Hieronder volgt de doelstelling en relevantie van het doen van dit onderzoek.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om te beschrijven welke manieren ingezet kunnen worden, om de leerlingen vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van 'Think op school'. Door een manier in te zetten zal de ontwikkeling van de leerlingen op sociaal-emotioneel gebied inzichtelijk worden en de afronding van 'Think op school', aan het eind van een schooljaar, verbeterd worden. Het doel van het inzichtelijk maken van wat de leerlingen geleerd hebben is dat de leerling ziet hoe hij zich ontwikkelt. Ook de mentor en ouders/verzorgers kunnen op die manier zien hoe de leerling/hun kind ontwikkeld is. Daarnaast wordt ook duidelijk welke competenties de leerling nog verder kan ontwikkelen en waarin hij verder kan groeien.

Het advies dat wordt gegeven is gericht op de organisatie van 'Think op school', over wat zij de leerlingen kunnen aanbieden of kunnen laten doen om het geleerde aan te kunnen laten tonen en vast te leggen. Het advies dat wordt gegeven is bedoeld voor de verschillende niveaus van klas 1 en 2 uit het voortgezet onderwijs namelijk; Praktijk onderwijs, Mavo en Havo/Vwo.

Relevantie

De relevantie van het doen van dit onderzoek kan worden bekeken vanuit verschillende perspectieven. Op verschillende niveaus is het relevant om dit onderzoek uit te voeren.

Relevantie op macroniveau

De Rijksoverheid heeft belang bij de inzet van juiste instrumenten binnen het voorgezet onderwijs om doelstellingen te bereiken, zoals het terugdringen van schooluitval en het verbeteren van kwaliteit van het onderwijs (Rijksoverheid, s.d.). In de Wet Educatie en Beroepsonderwijs en de Wet Passend onderwijs wordt als doelstelling van het onderwijs 'bevordering van zelfredzaamheid', 'algemene vorming', 'persoonlijke ontplooiing' en 'draagt bij tot maatschappelijk functioneren' gesteld. (Overheid, 2017). Dit onderzoek levert een bijdrage aan het implementatieplan en het verbeteren van 'Think op school'.

Relevantie op mesoniveau

'Think op school' bundelt de krachten en informatie van het onderwijs en de hulpverlening om adequaat om te gaan met gedragsproblemen van leerlingen en daarmee schooluitval te voorkomen. Dit onderzoek gaat in op welke manieren er ingezet kunnen worden om de leerlingen aan te laten tonen en vast te laten leggen wat zij hebben geleerd vanuit de sociaal-emotionele lessen van 'Think op school'. Mede op basis van de onderzoeksresultaten kunnen conclusies getrokken worden: welke manieren aansluiten bij de lessen van 'Think op school' en de leeftijd van de leerlingen. De betrokken partijen kunnen baat hebben bij dit onderzoek. Zij kunnen voorafgaand aan de start van 'Think op school' op zeven andere scholen, vaststellen wat zij gaan inzetten en zij kunnen dat dan gaan voorbereiden. Dit onderzoek is voor de betrokken partijen van belang, omdat zij dan manieren aangereikt krijgen die zij kunnen inzetten en daarmee kunnen zij de leerlingen bewust maken van hun persoonlijke ontwikkeling en leerproces.

Relevantie op microniveau

Door het doen van dit onderzoek weten de Think-trainers en mentoren welke manier zij kunnen inzetten om de leerlingen aan te laten tonen wat zij geleerd hebben. De leerlingen kunnen daardoor bewust worden van hun eigen leerproces, persoonlijke ontwikkeling en wat de invloed van de Think-lessen is op hun eigen ontwikkeling. 'Think op school' wordt in september op zeven andere voortgezet onderwijs scholen in Zwolle ingezet. De leerlingen van de scholen hebben verschillende niveaus en daarom is het goed om te kijken wat past bij leerlingen van 12 tot 16 jaar. Door het doen van dit onderzoek kan er gekeken worden wat past bij de leerlingen, bij de maatschappelijke trends en bij 'Think op school'.

Relevantie voor de instelling

Voor de instelling is dit onderzoek relevant omdat er verbetering plaats kan vinden op het gebied van aantonen en vastleggen van wat de leerlingen geleerd hebben vanuit de Think-lessen. 'Think op school' is als pilot ingezet op TalentStad en daar is wel het een en ander ingezet om dit te doen, maar wat er is ingezet heeft volgens M. Snel niet gewerkt en dat is niet voortgezet. Nu er meerdere scholen gaan starten met 'Think op school', is het voor de organisatie van belang om een volledige leerlijn aan te kunnen bieden. Daarvoor komt de onderzoeker met aanbevelingen over hoe de mentoren en Think-trainers de leerlingen aan kunnen laten tonen en vast kunnen laten leggen wat zij geleerd hebben. Zij kunnen dat als organisatie voorbereiden voorafgaand aan het nieuwe schooljaar, waarin 'Think op school' start op zeven voortgezet onderwijs scholen.

Relevantie voor het vakgebied

Voor het vakgebied van de pedagoog is dit onderzoek relevant omdat de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren een grote rol speelt binnen dit werk. Naast ontwikkeling zijn gedrag, persoonsvorming en omgang belangrijke thema's binnen dit vakgebied. 'Think op school' is een leerlijn die in gaat op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen en er worden allerlei onderwerpen besproken waar de jongeren mee te maken kunnen krijgen. Vanuit de maatschappelijke organisaties wordt er een Think-trainer aangesteld, hij of zij geeft informatie over een onderwerp wat centraal staat. Door de maatschappelijke organisaties in te zetten op de scholen kunnen zij de leerlingen allemaal bereiken. Ook kan er daardoor samengewerkt worden door de school en de maatschappelijke organisaties. Tijdens de Think-lessen worden door Think-trainers verschillende onderwerpen aangeboden die passen bij de leeftijd, ontwikkelfase en onderwerpen die voorkomen in de maatschappij van nu. Tijdens de Think-lessen kunnen de leerlingen bijvoorbeeld oefenen met sociale vaardigheden en leren zij hoe ze met anderen om kunnen gaan of hoe je voor jezelf kan zorgen. Door het doen van dit onderzoek kan 'Think op school' verbeterd worden en dat zorgt er voor dat de leerlingen persoonlijk en op sociaal-emotioneel gebied vaardigheden kunnen aanleren en kunnen groeien. Daarbij is het ook van belang dat zij kunnen laten zien wie zij zijn en hoe zij zijn gegroeid.

1.4 Vraagstelling

De vraag die centraal staat en de daarbij behorende deelvragen, die zijn opgesteld om onderzoek te doen, zijn hieronder beschreven.

Centrale vraag

De vraag die centraal staat luidt als volgt:

“Hoe kunnen leerlingen van 12 tot en met 16 jaar vastleggen en aantonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van de sociaal-emotionele leerlijn ‘Think op school’?”

Deelvragen

De vraag die centraal staat kan worden beantwoordt door de onderzoeker aan de hand van de onderstaande deelvragen:

1. Wat is er tot nu toe gedaan om de leerlingen van 12 tot en met 16 jaar van TalentStad vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van ‘Think op school’?
2. Wat zijn volgens de literatuur manieren om leerlingen in het voortgezet onderwijs vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij op sociaal-emotioneel gebied hebben geleerd?
3. Wat is volgens de leerlingen uit leerjaar twee van TalentStad passend bij de Think-lesSEN als het gaat om het vastleggen en aantonen van wat zij geleerd hebben?

1.5 Theoretische context

In dit hoofdstuk wordt de theoretische context van dit onderzoek beschreven. De informatie komt voort uit een vooronderzoek, waarbij gebruik is gemaakt van literatuuronderzoek en interviews die zijn afgenomen.

‘Think op school’

‘Think op school’ is een sociaal-emotionele leerlijn en heeft een preventieve aanpak. ‘Think op school’ is bedoeld voor jongeren van 12 tot 16 jaar in het voortgezet onderwijs (Thinkopschool, 2017). Dit is een leeftijd waar meer beroep wordt gedaan op sociale vaardigheden van de jongeren. Daarbij schuiven de ouders naar de achtergrond en krijgen leeftijdsgenoten grotere invloed. Daarnaast is ‘Think op school’ een preventiebeleid van de gemeente Zwolle. Think staat voor: True, Helpful, Inspiring, Necessary, en Kind. Deze woorden vatten samen hoe je respectvol met elkaar en jezelf omgaat. De doelen van ‘Think op school’ zijn:

- Structurele aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren op school, om het oplossingsgerichte vermogen van de jongeren zelf te vergroten
- Duurzaam preventieaanbod via een aanpak die in de praktijk van de school en in samenspraak met leerlingen en ouders vorm krijgt
- Samenhang in preventieaanbod op school door de samenwerking tussen onderwijs en maatschappelijke organisaties, waarbij ‘Think op school’ de kapstok is voor de preventieve activiteiten op school.

Is wat je voelt, denkt, zegt en doet wel
TRUE, HELPFULL, INSPIRING,
NECESSARY and KIND?

De school is een plek waar iedere jongere naar toe gaat. Docenten en leerkrachten zien steeds meer problemen bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Problemen worden heftiger, de agressie neemt toe en het onderwijs weet niet altijd hoe ze om moeten gaan met de naar binnen gerichte problematiek zoals; angsten, eenzaamheid, pesten, passiviteit of depressie. Ook naar buiten gerichte gedragsproblematiek zoals; agressie, antisociaal gedrag, schelden, pestgedrag, seksueel geweld, concentratieproblemen of alcohol en drugsgebruik. 'Think op school' is een doordacht aanpak om jongeren te leren goed met zichzelf en anderen om te gaan (Thinkopschool, 2017).

De lessen van 'Think op school' worden gegeven door de mentor samen met een Think-trainer van een maatschappelijke organisatie. De lessen zijn verdeeld over vier thema's. Er worden zes lessen aangeboden per thema. De thema's worden samen met de school, leerlingen en ouders bepaald. Per school kan het programma en de thema's die daarbij horen verschillen. De thema's op TalentStad zijn:

- 'Gezondheid'
- 'Goed voor jezelf zijn'
- 'Omgaan met verschillen'
- 'Vriendschappen en relaties'

Voor 'Think op school' is geen kant-en-klaar lespakket voor de mentor. Het is pragmatisch van opzet en het krijgt vorm in de praktijk van de school. Binnen een thema kunnen er verschillende onderwerpen aan bod komen, deze onderwerpen sluiten aan bij de klas en bij de actualiteit. De maatschappelijke organisaties spelen daarop in, door voorafgaand aan de les een format in te vullen en te bekijken wat de klas op dat moment nodig heeft. In het project werken diverse maatschappelijke organisaties samen met de school, ouders en leerlingen door de kennis en ervaring te bundelen. Zo ontstaat er maatwerk voor de leerling en de school. De uitgangspunten van RET worden in alle lessen behandeld en meegenomen om zo de 4G's aan te leren. Het RET vormt de rode draad binnen de Think- lessen (Thinkopschool, 2017).

It takes a village to raise a child

Pedagoog Micha de Winter vindt dat opvoeding te vaak gezien wordt als een taak van alleen de ouders, opvoeden is ook een taak van andere volwassenen in de leefomgeving van een kind. Daarom pleit hij voor een pedagogische civil society: een burgermaatschappij waarin meerdere volwassenen verantwoordelijk zijn voor de opvoeding. Een dergelijk burgermaatschappij heeft voordelen voor de ouders en de professionals die samenwerken, kunnen meer afstemmen. Dat heeft ook voordelen voor de kinderen, zij ervaren daardoor dat zij worden gezien en dat ze ergens terecht kunnen. Daarbij leren zij ook dat het belangrijk is om rekening te houden met anderen, dat iedereen gehoord moet worden en hoe je samen tot oplossingen kunt komen. 'It takes a village to raise a child' kinderen opvoeden gaat verder dan alleen de ouders, je hebt er een heel dorp voor nodig. De Winter probeert daarmee uit te leggen dat opvoeding geen individuele zorg zou mogen zijn, maar collectieve zorg met betrokkenheid (De Winter, 2011). 'Think op school' wordt op school georganiseerd en daarbij dragen de verschillende maatschappelijke organisaties hun steentje bij aan de opvoeding van de leerlingen van 12 tot en met 16 jaar oud. Ook de mentoren van de school zijn betrokken bij 'Think op school'. De leerlijn heeft als doel om de leerlingen sociale vaardigheden aan te leren en het over onderwerpen te hebben die aan de orde komen in de maatschappij van nu.

Sociaal-emotionele ontwikkeling bij 12 tot 16 jarigen

“De sociaal-emotionele ontwikkeling is het ontwikkelen van een eigen persoonlijkheid, die overeenkomt met verwachtingen en gedragingen uit de sociale omgeving, door deelname aan de volwassen wereld worden sociale regels, waarden en normen geleerd, die het individu vormen” (KijkopOntwikkeling, 2014).

Jongeren van 12 tot 16 jaar bevinden zich in de puberteit. De sociaal-emotionele ontwikkeling is in de puberteit nog steeds heel belangrijk. Voornamelijk voor sociale vaardigheden en het zelfbeeld. Pubers kunnen er soms al heel volwassen uitzien, ze zitten vaak nog wel in de knoop met hun emoties (Stichting opvoeden, 2017).

De sociaal-emotionele ontwikkeling kan verdeeld worden in de sociale en de emotionele ontwikkeling. Bij de sociale ontwikkeling ligt de focus op de interactie tussen het individu en de omgeving. Het bestaat uit het ontwikkelen van begrip voor anderen en gaat over een positieve houding ten opzicht van anderen. Bij de emotionele ontwikkeling gaat het voornamelijk om het individu zelf en welke emoties hij of zij uit. De emotionele ontwikkeling bestaat uit het leren kennen, herkennen en begrijpen van eigen gevoelens en die van anderen. Ook de manier waarop iemand hier mee omgaat, hoort daarbij (KijkopOntwikkeling, 2014).

Voor sommige jongeren verloopt de sociale en emotionele ontwikkeling niet gemakkelijk. Ze kunnen bijvoorbeeld moeite hebben met een houding aan nemen of emotioneel reageren en niet nadenken voor ze iets zeggen. Daarbij is het van belang om de jongeren te helpen, zodat zij in de maatschappij kunnen ‘overleven’. De jongeren worden het best geholpen wanneer zij zelf antwoorden moeten zoeken. Zo help je hen ook om hun eigen weg te vinden (Stichting opvoeden, 2017).

Identiteitsvorming

De onderzoeker richt zich tijdens dit onderzoek op de leeftijd van 12 tot 16 jaar, waarbij jongeren in de fase zitten van de vroege adolescentie. Dit is de fase waarin de jongeren in de pubertijd komen. Tijdens de puberteit vinden er geestelijke en lichamelijke veranderingen plaats. Erikson spreekt over ‘identiteit vs verwarring’ (Erikson, 2008). Door de veranderingen die de jongere doormaakt moet hij of zij een nieuwe identiteit ontwikkelen. Er ontstaan nieuwe sociale conflicten, met nieuwe eisen die aan de jongere gesteld worden (Delfos, 2009). De jongere kan bang worden niet aan de verwachtingen van andere te kunnen voldoen en hij of zij maakt zich zorgen om de toekomstige plaats in de wereld (Erikson, 2008). De jongere heeft als taak de veranderingen eigen te maken, zodat hij of zij hiermee om leert gaan. Invloeden van en ervaringen met anderen spelen daarbij een hele grote rol. Naast de belangrijke rol die ouders spelen, hangt de ontwikkeling ook af van groepen waarmee de jongere te maken heeft (Zeitlin, 2017). Juist omdat jongeren afhankelijk willen worden van ouders, zijn leeftijdsgenoten zo belangrijk (Medicinfo, s.d.).

De identiteitsvorming is een proces die verschillende problemen met zich mee kan brengen, in het bijzonder identiteitsverwarring (Delfos, 2009). Identiteitsverwarring kan zich uiten in het vermijden van hechte relaties, gevoel van gemiste kansen, onvermogen zich op schoolwerk te concentreren, solitair gedrag of het kiezen van een negatieve identiteit die leidt tot afwijkend of crimineel gedrag. Bij identiteitsvorming staat individualisering centraal. Jongeren

gaan steeds meer los van hun ouders functioneren. Zij zijn minder geïnteresseerd in de gebeurtenissen thuis en delen hun intieme zorgen niet meer met hun ouders of verzorgers. Het individualisatieproces dat ze doormaken op die leeftijd, kan volgens Josselson (1980) opgedeeld worden in drie verschillende fasen:

- Differentiatie: De vroege adolescentie, van 12 tot 14 jaar. Tijdens deze fase wordt het verschil benadrukt met ouders.
- Uitvoering = Van 14 tot 16 jaar. Tijdens deze fase gaan de jongeren uitproberen, denken zij alles te kunnen, gaan zij meer naar vrienden luisteren dan naar volwassenen en ze zien geen gevaar.
- Naderbij komen = Midden adolescentie, vanaf 16 jaar. Er komt angst voor een volledig loskomen, waardoor ze terug kunnen keren naar de basis.

Cognitieve ontwikkelingspsychologie

Cognitie is te omschrijven als 'bewerking en ontwikkeling van kennis en informatie'. Hierbij spelen veel functies een rol, zoals: oriëntatie, geheugen, waarneming, psychomotoriek, concentratie, vermogen tot probleem oplossen, sociale aanpassing, reactievermogen, leervermogen en intelligentie (Rigter, 2010). Er is gebleken dat er twee verschillende cognitieve processen zijn. Enerzijds zijn er cognitieve processen die doelbewust gestuurd en gecontroleerd worden. Deze processen gaan langzaam en vergen aandacht en concentratie. Anderzijds zijn er cognitieve processen die automatisch verlopen, bij een vaardigheid die lang geleden al is aangeleerd. Deze processen gaan snel en kunnen tegelijkertijd plaats vinden. Van die cognitieve processen zijn wij ons vaak niet bewust, wel van de resultaten.

Er wordt verschillend gedacht over de vraag hoe kinderen kennis en inzicht verwerven. Piaget heeft een visie op de cognitieve ontwikkeling, hij gaat ervan uit dat kinderen de wereld actief onderzoeken en een eigen beeld van de wereld vormen. Hij geeft aan dat de cognitieve ontwikkeling een discontinu proces is en deze duidelijk te onderscheiden zijn in stadia. Discontinuïteit betekend dat de ontwikkeling niet in een vloeiende lijn gaat maar soms grotere en dan weer kleinere (denk) stappen. De overgang van stadia is abrupt en de stadia zijn universeel, iedereen doorloopt ze (Rigter, 2010).

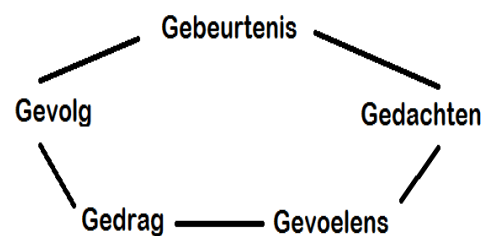
De Think-lessen worden tot nu toe gegeven aan leerlingen van klas 1 en 2. Dit zijn leerlingen van 12 jaar en ouder. Jongeren van 10 tot 15 jaar zijn emotioneler, gevoeliger en reageren op allerlei gebieden, Dit komt door de afgifte van hormonen en door rijping van de hersenen. Vanaf 14 tot 16 jaar nemen de jongeren meer risico's, ze doen dingen die hun gevoel van sensatie geven en ze realiseren zich niet dat hun gedrag gevolgen kan hebben (Stichting opvoeden, 2017). Op deze leeftijd zijn de jongeren in het laatste stadium van de cognitieve ontwikkeling. Dit noemt Piaget het formeel operationele stadium, dit stadium is vanaf 12 jaar. In dat stadium staat het operationeel denken centraal, net als in het stadium hiervoor, alleen nu op een meer abstract niveau. Een jongere in dit stadium heeft een groter abstractievermogen. Ook het hypothetisch-deductief redeneren, komt aan bod. Dat gaat over het oplossen van een probleem, door mogelijke oplossingen te inventariseren en deze vervolgens systematisch te toetsen. Kort gezegd eerst nadenken en dan pas doen (Rigter, 2010). Mensen kunnen cognitieve vaardigheden aanleren om problemen op te lossen en ongewenste negatieve gevoelens te voorkomen en te bestrijden. Dit kan worden gedaan aan de hand van rationeel-emotieve therapie.

Rationeel-emotieve therapie (RET)

'Think op school' is gebaseerd op de rationeel-emotieve therapie, ook wel RET genoemd. RET is bedacht door Albert Ellis. Het is een vorm van cognitieve gedragstherapie, dat zich richt op het veranderen van het denken en het handelen (Rigter, 2010). De centrale gedachte achter RET is; het zijn niet de dingen zelf die ons verstoren, maar onze gedachten over dingen. In ons brein is er een bewuste kant het 'rationele' en een onbewuste kant namelijk het 'irrationele'. Irrationele gedachten, zoals te hoge eisen of het overdrijven van negatieve consequenties, moeten veranderd worden. Gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden elkaar wederzijds en zijn van groot belang voor het menselijk functioneren. Door RET komt men achter de irrationele kant, door de gedachten, gevoelens en het gedrag te overdenken. Door de onjuistheden in onze gedachten op te sporen en deze te vervangen door rationele gedachten, is het mogelijk om een meer realistische kijk op onszelf en onze omgeving te krijgen (Jacobs, 2008). Hierdoor kan een mens beter gaan functioneren.

RET en de vier G's

Bij RET wordt gebruik gemaakt van het vier G schema: gebeurtenis, gedachten, gevoel en gedrag. Het vier G schema is een hulpmiddel om je gedachten, gevoelens en gedrag te bestuderen in een bepaalde gebeurtenis. Zo kun je er achter komen welk gedachten ertoe leiden dat een bepaalde gebeurtenis bepaalde gevoelens oproept. Deze gevoelens leiden tot bepaald gedrag en dat gedrag leidt weer tot bepaalde gevolgen. Daarbij kan er ook een vijfde G toegevoegd worden, namelijk: gevolg (Nabuurs, 2014). Het uitwerken van het gevolg van het gedrag laat daadwerkelijk zien of het veranderende denken positief effect heeft. De vier G's zijn ter voorbereiding op een actie die genomen gaat worden. De vijfde G is het evaluatieve moment. Door op een methodische wijze irrationele gedachten op te sporen en aan te pakken, kan een blijvende verandering worden bereikt.

Bij 'Think op school' wordt gebruik gemaakt van de vier G's (Thinkopschool, 2017). Deze vier G's vormen de rode draad in de lessen van 'Think op school'. De organisatie van 'Think op school' vindt het belangrijk dat iedere jongere weet dat hij of zij zelf invloed heeft op hoe hij of zij denkt over situaties en wat voor effect dat heeft. In ieder lokaal waar Think-les gegeven wordt hangt een 4G poster, daar kan tijdens de lessen op gewezen worden. Bij 'Think op school' leren ze de jongeren dat ze invloed hebben op hun gedachten. De gebeurtenis blijft hetzelfde, maar de gedachten kunnen gestuurd worden. Ze leren de jongeren om bij gebeurtenissen waarbij zij zich niet fijn voelen om

'STOP! Is deze gedachte waar of niet waar?' te denken. Als het niet zo is, dan kan de leerling ervoor kiezen om te stoppen met deze negatieve, niet ware gedachten. Dat betekent dat het gedrag er ook anders uit zal gaan zien.

Aantonen en vastleggen

Aantonen en vastleggen van wat de leerlingen geleerd hebben staat centraal binnen dit onderzoek. Aantonen betekent ook wel bewijzen of laten zien. In dit geval gaat het om het aantonen van wat de leerling geleerd heeft. Daarbij kunnen bewijzen worden verzameld. Vastleggen betekent ook wel registreren, dat kan op verschillende manieren gedaan worden. Voorbeelden daarvan zijn: opschrijven, filmen, foto's, tekenen, documenteren. De twee bovenstaande begrippen sluiten op elkaar aan. Als de leerling iets geleerd heeft uit de Think-les dan kan hij dat vastleggen door het bijvoorbeeld op te schrijven. Door bij iedere les iets op te schrijven, verzamelt de leerling bewijs om zo aan te kunnen geven dat hij wat geleerd heeft uit de verschillende lessen.

TalentStad beroepscollege

TalentStad is een school voor voortgezet onderwijs in Zwolle. TalentStad beroepscollege biedt VMBO: basisberoepsgerichte (BB), kaderberoepsgerichte (KB) of kaderberoepsgerichte/gemengd theoretische (KGT) leerweg. Het is een open christelijke school. Dat betekent dat de school het belangrijk vindt dat er plaats is voor leerlingen en ouders met een andere of geen geloofsovertuiging. Daarbij zijn respect en betrokkenheid belangrijke punten voor deze school. Veel leerlingen van TalentStad komen uit Zwolle, maar er komen ook leerlingen uit allerlei andere plaatsen in de omgeving van Zwolle. De naam van de school geeft aan dat ze werken aan het ontwikkelen van talenten van de leerlingen. Door verschillende activiteiten en interessante lessen en uitdagende praktijkvakken kunnen de leerlingen hun talenten ontdekken en ontwikkelen (TalentStad. S.d.). Tijdens het doen van dit onderzoek komt TalentStad ook aan de orde komen. Voornamelijk omdat daar het pilot programma 'Think op school' heeft plaats gevonden. In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van een enquête voor de tweedejaars leerlingen van TalentStad.

1.6 Maatschappelijke context

In dit hoofdstuk wordt het maatschappelijk kader beschreven, dat van invloed is op 'Think op school'. De afgelopen jaren zijn er een aantal wettelijke wijzigingen doorgevoerd die van invloed zijn op de jeugdzorg. Het gaat om: de Wet Passend onderwijs, de nieuwe Jeugdwet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en de Participatiewet. De veranderingen in deze wetten sluiten, ondanks de verschillen in onderwerpen, op elkaar aan.

Passend onderwijs

Met het in 2014 ingevoerde Passend onderwijs stelsel hebben scholen een zorgplicht gekregen (Rijksoverheid, 2014). Zij zijn verantwoordelijk om elk kind een zo goed mogelijke plek in het onderwijs te bieden. Een plek die past bij de mogelijkheden en kwaliteiten van het kind, ook wanneer het kind aanvullende ondersteuning nodig heeft. Wanneer dit niet lukt op de school waar het kind wordt aangemeld, gaat de school op zoek naar een school naar waar dat wel kan. De Rijksoverheid wil met het Passend onderwijs het volgende wil bereiken:

- Alle kinderen een passende plek in het onderwijs
- Als het kan gaat een kind naar een reguliere school
- Als er intensieve begeleiding nodig is gaat een kind naar het speciaal onderwijs
- Scholen hebben de mogelijkheden voor ondersteuning op maat
- Beperkingen van het kind zijn niet bepalend, maar de mogelijkheden en de onderwijsbehoeften

- Dat kinderen niet meer langdurig thuis komen te zitten

Scholen werken samen in regionale samenwerkingsverbanden, om elk kind een passende onderwijsplek te kunnen bieden (ministerie van Onderwijs, cultuur en wetenschap, 2014). Elk samenwerkingsverband ontvangt het grootste gedeelte van het beschikbare geld voor zware en lichte ondersteuning in het onderwijs. In het ondersteuningsplan heeft elk samenwerkingsverband vastgelegd op welke manier het geld wordt besteed.

De nieuwe jeugdwet

Op 1 augustus 2015 werd de transitie Jeugdzorg ingevoerd, op grond van de nieuwe aangepaste Jeugdwet (Bosch, Transitie jeugdzorg: een overzicht, 2015). De transitie heeft er voor gezorgd dat de gemeenten verantwoordelijk zijn voor alle jeugdhulp. Het gaat om: alle preventie, ondersteuning en hulp aan de jeugd en de ouders bij opgroeien, opvoeden, stoornissen, psychische problematiek en beperkingen. Hiervoor waren de gemeenten verantwoordelijk voor het preventief lokaal jeugdbeleid. De Jeugdwet kent vijf uitgangspunten:

1. Preventie, vroegsignalering en uitgaan van eigen mogelijkheden en verantwoordelijkheden van jeugdigen en ouders, hierbij wordt het sociale netwerk ingezet.
2. Normaliseren, ontzorgen en demedicalisering door het opvoedkundig klimaat te versterken.
3. Zo snel mogelijk, zo dichtbij mogelijk en zo effectief mogelijk aanbieden van hulp.
4. Eén gezin, één plan en één regisseur met betrekking tot integrale hulp aan gezinnen.
5. Door vermindering van regeldruk meer ruimte creëren voor professionals om de juiste hulp te bieden.

De Jeugdwet en de Wet Passend onderwijs verplichten gemeenten en de samenwerkingsverbanden van schoolbesturen een plan op te stellen, waarin zij beschrijven wat de plannen rondom de organisatie van de jeugdhulp en het passend onderwijs zijn (Berg, 2014).

Wet Maatschappelijke Ondersteuning

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) houdt in dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor de ondersteuning van mensen die niet op eigen kracht zelfredzaam zijn (Rijksoverheid, 2015). Na de veranderingen in 2015 hebben gemeenten in de nieuwe WMO een bredere verantwoordelijkheid voor de deelname van mensen met een beperking of psychische problematiek aan de maatschappij, oftewel participatie (Movisie, 2015). Daarnaast moet de gemeente passende ondersteuning bieden om de zelfredzaamheid, met betrekking tot noodzakelijke algemene dagelijks levensonderhoud en huishouden, in stand te houden. Deze verandering heeft voornamelijk invloed op de jeugdhulp, doordat gemeenten de opdracht hebben gekregen om onafhankelijk cliëntondersteuning te regelen voor jeugd en ouders die een ondersteuningvraag hebben (Boss en Repetur, 2014).

Participatiewet

De Participatiewet valt ook vanaf januari 2015 onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Binnen de Participatiewet vallen mensen die kunnen werken, maar daarbij ondersteuning nodig hebben (Rijksoverheid, 2017). De wet past binnen de jeugdhulp

aangezien het voor een groot deel de wet: Werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong) vervangt. Deze wet zorgt ervoor dat het onderwijs en de arbeidsmarkt op elkaar afgestemd worden. Het onderwijs moet er voor zorgen dat zij jongeren afleveren die kunnen participeren in de maatschappij. Daarnaast steekt de wet in op hulp en ondersteuning die uitgaat van één gezin, één plan en één regisseur, met duidelijke verbinding van de financiële situatie van het gehele gezin.

Verbinding maatschappelijke context en ‘Think op school’

De transitie heeft als reden dat de gemeente dicht bij haar burgers staat, dan de landelijke en provinciale overheden. De gedachte is dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor zowel geïndiceerde jeugdzorg en preventieve jeugdzorg en daardoor beter in staat zijn om preventief te werken en dure jeugdhulp te voorkomen. Daarnaast is het onderwijs verantwoordelijk voor het passend onderwijs. Deze wet zorgt er voor dat er meer kinderen met een jeugdhulpachtergrond in de klas zitten. De transitie Jeugdhulp en de Wet Passend onderwijs gaan beiden over het positief laten opgroeien van alle kinderen (Besturenoverleg lokaal Zwolle deel 1, 2016). Ze gaan over het kind in het gezin, school, de stad en dus het kind in zijn omgeving. De Zwolse schoolbesturen en de gemeente Zwolle willen de krachten bundelen om samen te werken en zo vorm te geven aan de veranderende structuren binnen de jeugdhulp en het onderwijs.

De verschillende wetten zeggen allemaal iets over preventie. ‘Think op school’ sluit daar goed op aan, omdat het een preventieve leerlijn is en de school is daarbij de juiste plek om preventief te werken. M. Snel heeft de leerlijn opgezet met het idee dat er iets wordt gevraagd van scholen en van maatschappelijke organisaties (Snel, 2017). Scholen moeten iets doen aan sociaal-emotionele ontwikkeling en maatschappelijke organisaties hebben de opdracht om hun doelgroep te bereiken. Scholen zetten voorheen de maatschappelijke organisaties pas in wanneer dit noodzakelijk was, dat is volgens M. Snel een willekeurige aanpak. ‘Think op school’ brengt de school en de maatschappelijke organisaties bij elkaar. De leerlijn kan een preventieve werking hebben op problemen binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Een gezonde ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden is noodzakelijk om te kunnen participatie in de huidige samenleving. ‘Think op school’ werkt met verschillende thema’s die direct en indirect in verband staan met de zelfredzaamheid van de jongeren.

2. Onderzoeksopzet

Voorafgaand aan dit onderzoek is vastgesteld welke vorm van dataverzameling gedaan wordt. Per deelvraag is hieronder beschreven hoe de dataverzameling is gegaan.

De onderzoeksmethode van het praktijkonderzoek is kwalitatief en gericht op het verkrijgen van inzicht en informatie, over de verschillende manieren waarop de leerlingen kunnen aantonen en vastleggen wat zij geleerd hebben vanuit de Think-lessen. De deelvragen in dit onderzoek hebben een beschrijvend karakter, daarom is gekozen voor een kwalitatieve manier van onderzoek. Dit onderzoek wordt gedaan aan de hand van een inhoudsanalyse vanuit de databank van 'Think op school' en een interview met M. snel. Daarnaast wordt er literatuuronderzoek gedaan en er wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst, deze wordt door de tweedejaars leerlingen van TalentStad ingevuld.

2.1 Methode deelvraag 1

“Wat is er tot nu toe gedaan om de leerlingen van 12 tot en met 14 jaar op TalentStad vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van ‘Think op school’?”

Voor het beantwoorden van deze deelvraag wordt er gebruik gemaakt van een inhoudsanalyse, deze wordt gedaan vanuit de databank die er is over 'Think op school'.

Inhoudsanalyse

Om informatie te verzamelen is er een inhoudsanalyse gedaan van de databank van 'Think op school'. Daarin zijn de lesvoorbereidingen en belangrijkste documenten van de leerlijn opgenomen. Voorafgaand zijn een aantal topics opgesteld om zo gestructureerd te kunnen werken. Deze topics zijn ontstaan vanuit het vooronderzoek wat gedaan is. Daaruit kwamen verschillende onderwerpen naar voren, waarover de onderzoeker meer wilde weten, namelijk: voorbereiding van lessen, onderdelen van de les, leerlingen bewust maken van leren, materialen voor vastlegging van de geleerde, de rol van mentor en Think-trainer en de reflectieles. De topics zijn opgesteld om er achter te komen wat er al gedaan is om de leerlingen van TalentStad vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van 'Think op school'.

Meetinstrument

Om nog meer informatie te verzamelen voor het beantwoorden van de eerste deelvraag is er gebruik gemaakt van een interview. Een interview is een vraaggesprek, waarin de beleving van de geïnterviewde centraal staat (Verhoeven, 2010). De vorm van het interview is een halfgestructureerd interview, welke vooraf opgestelde vragen bevat. Door een halfgestructureerd interview kan er worden doorgevraagd, diepgang worden bereikt en zo wordt er meer gedetailleerde informatie verkregen.

Het interviewprotocol bestaat voornamelijk uit open vragen om de respondent zoveel mogelijk ruimte te geven om uit te wijden over de onderwerpen. In het meetinstrument zijn de volgende elementen gebruikt: voorbereiding van lessen, onderdelen van de les, bewust maken van leren, materialen voor vastlegging van het geleerde, de rol van mentor en Think-trainer en de reflectieles. De keuze voor deze elementen is voortgekomen vanuit vooronderzoek naar 'Think op school'. Het krijgen van een antwoord op al deze elementen

zorgt voor een duidelijk beeld van de situatie en dat is nodig om een antwoord op deze deelvraag te vormen. Het interviewprotocol is in zijn geheel opgenomen in bijlage één van dit onderzoeksrapport.

Verantwoording

Uit de databank is informatie gehaald om te kunnen kijken wat er op dit moment in de Think-lesSEN wordt gedaan en wat er al gedaan is op gebied van vastleggen en aantonen wat leerlingen hebben geleerd. In het plan was opgenomen dat wanneer de informatie uit de databank onvoldoende zou zijn, de onderzoeker ook gebruik zou maken van een interview. Er heeft daadwerkelijk een interview plaats gevonden met één van de betrokkenen bij het project van 'Think op school'. Het uitvoeren van het interview is geheel ter aanvulling op de inhoudsanalyse. Zo wordt het duidelijk wat er al is ingezet door de organisatie en wat er dus niet meer aangeraden hoeft te worden. Ook kan er daardoor gekeken worden naar andere of nieuwe manieren van vastleggen en aantonen van wat leerlingen leren. Beide methoden geven antwoord op de deelvraag.

Uitvoeren en analyseren

Tijdens de uitvoering van het interview is er een opname gemaakt. Direct na de afname is het interview uitgewerkt tot een woordelijke transcriptie, waarbij er zo dicht mogelijk bij de woordkeuze van M. Snel is gebleven, om de data zo valide mogelijk te houden. De irrelevante informatie van de transcriptie is er uitgefilterd en de relevante antwoorden gecomprimeerd om zo tot de essentie te komen. De gegevens vanuit het interview zijn onderverdeeld onder de vooraf opgestelde topics, welke hetzelfde zijn als bij de inhoudsanalyse. De eerste topics bij het interview zijn bijgevoegd om zo nog meer informatie te krijgen over de start van 'Think op school'. Deze topic is bij het interview terug te vinden, omdat daar over gevraagd kon worden. In de databank was hierover niets te vinden en daarom is deze topic weggelaten. Hierdoor is ook te zien dat het interview een aanvulling is op de inhoudsanalyse van de databank.

2.2 Methode deelvraag 2

“Wat zijn volgens de literatuur manieren om leerlingen in het voortgezet onderwijs vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij op sociaal-emotioneel gebied hebben geleerd?”

Binnen deze deelvraag is er literatuuronderzoek gedaan om een beeld te krijgen van wat manieren zijn om leerlingen vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd op sociaal-emotioneel gebied. Ook de maatschappelijke trends rondom deze vraag zijn bekeken. 'Think op school' is een vak waar geen cijfer voor gehaald kan worden, maar er kunnen wel ontwikkelingen plaats vinden bij de leerlingen en die ontwikkelingen kunnen worden vastgelegd. Door dit literatuuronderzoek kunnen ideeën worden opgedaan en kan er gekeken worden wat passend is bij de Think-lesSEN.

De data is verzameld door het bestuderen van een aantal boeken, maar ook het internet is een grote informatiebron geweest. Er is informatie gehaald uit handleidingen, rapporten, artikelen en kennisbanken, over hoe de leerlingen kunnen aantonen en of vastleggen wat zij geleerd hebben en hoe het geleerde getoetst of beoordeeld kan worden. Bij de selectie en verwerking van informatie is gelet op de actualiteit van de bron en wat voor soort bron het is.

De volgende zoektermen zijn gebruikt om informatie te zoeken:

Zoektermen:	
Sociaal-emotionele ontwikkeling	Leerlijnen
Vastleggen en aantonen	Aantonen geleerde
Reflecteren	Beoordeling sociaal-emotioneel
Competentie	Maatschappelijke trends toetsing
Manieren om het geleerde vast te leggen	Competentiemodel

2.3 Methode deelvraag 3

“Wat is volgens de leerlingen uit leerjaar twee van TalentStad passend bij de Think-lesSEN als het gaat om het vastleggen en aantonen van wat zij geleerd hebben?”

Om antwoord te krijgen op deelvraag drie, wordt er gebruik gemaakt van een vragenlijst. Het gaat hierbij om de mening van de leerlingen.

Meetinstrument

De vragenlijst die ontworpen is, is bedoeld om de leerlingen naar hun mening te vragen. De leerlingen hebben mogen kiezen uit meerdere antwoorden en wanneer deze er niet bij stond, konden zij kiezen voor ‘iets anders’ en het antwoord zelf invullen. De vragenlijst is ingevuld door de leerlingen in de mentorles. Het invullen van de vragenlijst kost maximaal 10 minuten. De vragenlijst bestaat uit 12 vragen waarvan er zes vragen meerkeuzen zijn en de overige vragen openvragen zijn. Er is een einddatum gesteld voor het invullen en verzenden van de vragenlijst, zodat de onderzoeker ook verder kon met het analyseren van de gegevens.

Populatie

De populatie voor deze deelvraag bestaat uit tweedejaars leerlingen van TalentStad Beroepscollege in Zwolle. Deze leerlingen hebben al twee jaar lessen van ‘Think op school’ gehad. Zij zullen daardoor een mening kunnen vormen over wat zij passend vinden bij ‘Think op school’. De tweedejaars leerlingen zijn verdeeld over verschillende niveaus; basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte gemengd/theoretische leerweg. Het zijn zes klassen, die elk bestaat uit 15 tot 20 leerlingen. Het zijn totaal 118 leerlingen. Er is geen steekproef gedaan omdat alle eenheden zouden deelnemen aan het onderzoek. Op deze manier wordt de betrouwbaarheid en validiteit vergroot. De populatie is te groot om interviews te houden. Volgens Verhoeven (2011) is het doen van een open interview of diepte interview een tijdrovende bezigheid. Daarom is er gekozen voor een vragenlijst.

Verantwoording

De vragenlijst die is opgesteld is bedoeld om zo een goed beeld te krijgen van wat de leerlingen een prettige manier vinden, om aan te tonen of vast te leggen wat zij hebben geleerd uit de Think-lesSEN. Er is een vragenlijst opgesteld waarin gevraagd wordt naar de mening van de leerlingen, over wat zij vinden en welke manier het beste past. Het zijn totaal 12 vragen die de leerlingen moesten beantwoorden. De eerste twee vragen waren bedoeld om als onderzoeker een indruk te krijgen van wie de vragenlijst heeft ingevuld. Daar op volgend werden de vragen steeds meer opgebouwd. Er is gekozen voor meerkeuze vragen

om zo een beeld te kunnen krijgen wat de tweedejaars leerlingen het meest kiezen. De openvragen/waarom vragen zijn gesteld om er achter te komen wat de argumenten waren van de keuze die zij maakte.

In eerste instantie zou de onderzoeker interviews houden met tweedejaars leerlingen uit de leerlingenraad, zodat er dieper op het onderwerp kon worden ingegaan. Dit kon niet plaatsvinden. De contactpersoon van TalentStad, P.Gerritsen gaf aan dat hij de voorkeur had voor een vragenlijst, die de leerlingen in konden vullen. Daardoor heeft de onderzoeker besloten dat alle tweedejaars leerlingen een vragenlijst zouden invullen, om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten.

Uitvoeren en analyseren

De vragenlijst is online gemaakt en de link naar de vragenlijst is verstuurd naar P. Gerritsen, hij is medeoprichter van 'Think op school' en betrokken bij het project. Hij heeft de link doorgestuurd naar de mentoren van de tweedejaars leerlingen. Zodat de mentoren deze aan de leerlingen kon doorgeven. De leerlingen konden de vragenlijst zelf weer verzenden. De vragenlijst is uiteindelijk door 30 leerlingen ingevuld, dat betekent dat er maar een kwart van de leerling hun mening hebben kunnen geven. Toch is er voor gekozen om de gegevens uit te werken, omdat er veel antwoorden waren die door de meerderheid van de leerlingen waren gekozen. De enquêtes zijn online terug gekomen en verwerkt. Bij het analyseren van gegevens is gekeken naar hoeveel procent van de leerlingen een bepaald antwoord hebben gegeven. De verkregen gegevens vanuit de enquêtes zijn in verschillende grafieken verwerkt, zo zijn de gegevens meetbaar gemaakt.

Validiteit en betrouwbaarheid

In het doen van onderzoek zijn validiteit en betrouwbaarheid de twee grootste valkuilen. Met validiteit wordt bedoeld: de mate waarin systematische fouten worden gemaakt, in hoeverre de gevonden resultaten geldig zijn (Verhoeven, 2010). Met betrouwbaarheid wordt bedoeld: of er sprake is van toevallige fouten, die gemaakt zijn bij het rapporteren van de resultaten, het onderzoek moet herhaalbaar zijn en dat moet leiden tot dezelfde resultaten (Verhoeven, 2010).

3. Resultaten

In dit hoofdstuk is een zo objectief en onafhankelijk mogelijke weergave van de verzamelde gegevens. De resultaten van de eerste deelvraag zijn gebaseerd op een inhoudsanalyse vanuit de databank van 'Think op school' en een interview met M. Snel, oprichters en projectleidster van de sociaal-emotionele leerlijn. De resultaten van de tweede deelvraag komen vanuit literatuuronderzoek. De resultaten van de derde deelvraag zijn gebaseerd op een enquête die is afgenomen onder de tweedejaars leerlingen van TalentStad.

3.1 Resultaten deelvraag 1

“Wat is er tot nu toe gedaan om de leerlingen van 12 tot en met 14 jaar op TalentStad vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van ‘Think op school’?”

Inhoudsanalyse

Hieronder volgt de inhoudsanalyse van de databank van 'Think op school'. De databank is bedoeld voor de Think-trainers en mentoren om verschillende documenten op te kunnen slaan voor de Think-lessen. Voorafgaand aan de analyse zijn er verschillende topics bedacht. Vanuit de databank is gekeken wat er over het onderwerp/de topic te vinden was en dat is hieronder uitgewerkt in een samenvatting.

Voorbereiding van lessen:

De Think-lessen worden voorbereid en ingevuld door de mentor of Think-trainer. Voor de invulling en voorbereiding van de les is een format opgesteld en deze wordt voorafgaand aan de les ingevuld door de betreffende persoon. Les 1 is de introductie en die wordt gegeven door de mentor. De lessen 2 tot en met 5 worden gegeven door een Think-trainer; de betreffende trainer vult voorafgaand aan de les het bestaande format in. Les 6 wordt ook door de mentor gegeven. De mentor kan les 6 voorbereiden aan de hand van wat er naar voren is gekomen bij de vijf voorgaande lessen tijdens dit thema.

Het format bestaat uit 5 hoofdonderwerpen, waaronder een aantal punten staan die ingevuld moeten worden. Hieronder volgt een overzicht van wat er in het format aanbod komt:

Onderwerp:	Kopjes om in te vullen:
1: Titel van het onderwerp	- Titel - Verduidelijkende ondertitel - Essentie van de lessen
2: De les	- Wat doe je in de introductie? - Wat gaan de leerlingen in ieder geval doen, zien en maken? - Welke werkvormen worden er gebruikt? - Overige
3. Leerdoelen	- Wat is het doel van deze les? - Welke sociale vaardigheden volgen uit de lessen? - Wat wil je dat een leerling onthoudt van de ze les?
4. De materialen	- Welke materialen/hulpmiddelen gebruikt de Think-trainer? - Welke van bovenstaande

	materialen/hulpmiddelen wil je dat klaar gezet wordt door school?
5. Rol van de mentor bij de lessen	- Wat zijn de verwachtingen? - Welke voorbereiding is nodig voor de les? - Wat wil je dat de mentor over jouw les bespreekt, doet en maakt tijdens de reflectieles?

Tijdens het invullen van het format en het voorbereiden van de les is het voor de trainer en/of mentor van belang om op verschillende punten te letten en daarmee rekening te houden. Die punten worden onderaan het format vermeld. Hieronder volgen de punten waar aan gedacht moet worden:

- Het niveau van de leerlingen (Dit kan basis of kader zijn, in klas 1 of 2)
- De grootte van de groep
- Less is more (Betekenis: hoe simpeler hoe beter. Hier wordt bedoeld; houdt het eenvoudig)
- Een vaste structuur aanhouden, zodat het herkenbaar is voor de leerlingen
- Korte en enkelvoudige opdrachten
- Bevestiging vragen aan de leerlingen of de opdracht begrepen is
- Minimaal 1 actieve opdracht/werkvorm inzetten
- De vier G's terug laten komen tijdens de les

De vier G's vormen de rode draad van 'Think op school', dat is ook te lezen in het theoretische hoofdstuk dat hieraan vooraf gaat. De vier G's komen in iedere les aan bod. De kracht van de vier G's is dat ze helpen jongeren te leren om positief te denken en grip te krijgen op hun denken. De oprichters van 'Think op school' vinden het belangrijk dat iedere jongere weet dat hij of zij zelf invloed heeft op hoe hij of zij denkt over situaties en wat voor effect dat heeft.

Onderdelen tijdens de lessen:

De Think-lessen kennen een vaste opbouw.

Er wordt gestart met een introductie van het betreffende thema en op de onderdelen van de les. Vervolgens is de kern van de les, waarin gebruik wordt gemaakt van verschillende manieren van lesgeven en verschillende werkvormen. Aan het einde van de les is de afsluiting waar minimaal vijf minuten aan besteed wordt. Die afsluiting wordt door de trainer of de mentor zelf ingevuld. De vraag die daar centraal staat is bij de afsluiting is: wat de leerlingen onthouden hebben uit de les en wat zij geleerd hebben. Tijdens de lessen zijn er geen vaste onderdelen, alleen de opbouw van de lessen is gelijk. Dit komt doordat er een vast format is waar de mentor en of Think-trainer zich aanhouden.

Gedurende het schooljaar worden er vier thema's behandeld. Hieronder is te zien welke thema's dat zijn en wanneer de thema's in het schooljaar aan bod komen:

Thema's:	Maanden:
1: 'Omgaan met verschillen'	Oktober en november
2: 'Goed zijn voor jezelf'	December en januari
3: 'Vriendschappen en relaties'	Februari en maart
4: 'Gezondheid'	Maart tot en met juni

Ieder thema bestaat uit zes lessen. De eerste Think-les wordt ook wel introductieles genoemd, deze wordt gegeven door de mentor en in de les wordt er een introductie gegeven op het thema, waarbij 'mindmap' centraal staat. Les 2, les 3 en les 4 worden gegeven door een maatschappelijke organisatie die een bepaald onderwerp wil bespreken. Dat kan zijn MindFit, De Kern, GGD, Sense, Tactus. Les 5 is de beweegles, deze werd eerder gegeven door MEE en tegenwoordig wordt deze door SportServiceZwolle verzorgd. Tijdens deze les staat 'bewegen en actief zijn' centraal. Les 6 is de laatste les en dit is volgens de databank de reflectieles waarbij reflectie, ouders en social media centraal staat. Deze laatste les van het thema wordt gegeven door de mentor. Hieronder is een overzicht gemaakt van hoe dit er precies uit ziet:

Les:	Wat:	Gegeven door:	Doel:
1	Introductieles	Mentor	Introductie op het nieuwe thema, mindmap maken, bedenken wat ze willen leren en vragen opstellen voor Think-trainers.
2	Informatieve les	Think-trainer/mentor	Informatie verstrekken en leerlingen werkvormen aanbieden
3	Informatieve les	Think-trainer/mentor	Informatie verstrekken en leerlingen werkvormen aanbieden
4	Informatieve les	Think-trainer/mentor	Informatie verstrekken en leerlingen werkvormen aanbieden
5	Beweegles	Think-trainer/mentor	Bewegen en actief zijn
6	Reflectieles	Mentor	Afsluitende les van het thema, reflectie op de vorige lessen, ook social media en ouders staan centraal in deze les.

Hoe leerlingen bewust worden gemaakt van wat zij leren:

In de databank is te zien dat de Think-trainers en mentoren leerlingen bewust maken, door vragen te stellen gedurende de Think-les. Vooral aan het einde van de les bij de afsluiting wordt daar op in gegaan, dit wordt ook specifiek benoemd in de databank. Dit wordt gedaan door de leerlingen te vragen wat zij hebben geleerd van de les, wat zij meenemen vanuit de les en wat zij kunnen inzetten in de klas of thuis. Het wordt klassikaal met de leerlingen besproken, daardoor worden zij bewust gemaakt van wat zij hebben geleerd.

Materialen voor vastleggen van het geleerde:

In de databank is iets terug te lezen over een schriftje, verderop in de databank wordt er gesproken over een map en daarna wordt er gesproken over een snelhechter. Het is niet duidelijk of er hetzelfde mee bedoeld wordt. Ook wordt er vermeld in de databank dat de

leerlingen een competentielijst moeten invullen. Dat valt onder het materiaal wat gebruikt wordt om leerlingen aan te kunnen laten tonen van wat zij hebben geleerd.

Rol van de mentor en Think-trainer:

In de databank zijn er een aantal dingen te lezen over wat de mentoren en Think-trainers inzetten om de leerlingen aan te laten tonen wat zij geleerd hebben of meenemen vanuit de Think-les. Er worden vragen gesteld zoals: wat heb je geleerd vanuit de les, wat neem je mee, wat kunnen wij in de klas inzetten. Ook worden er verschillende opdrachten gegeven om de leerlingen bewust te maken van leren. Dit wordt gedaan aan de hand van werkbladen en er staat ook in de databank dat de leerlingen een competentielijst moeten invullen voor zichzelf, die opdracht geeft de mentor aan de leerlingen in de laatste les van het thema.

Reflectieles:

De laatste les van het thema is de reflectieles. Deze les wordt gegeven door de mentor. In de databank staat beschreven dat er tijdens deze les reflectie, ouders en social media centraal staan. In het format voor de Think-trainers staat een kopje: Wat wil je dat de mentor vertelt/besprekt tijdens de reflectieles over jouw gegeven gastles'. Deze vraag wordt gesteld aan de Think-trainers, die hun eigen les voorbereiden. Zij geven dan suggesties en tips voor de reflectieles aan de mentor, zodat hij of zij de reflectieles kan invullen. In de reflectieles komt ook een competentielijst aan de orde.

Interview

Het interview wat door de onderzoeker is uitgevoerd is ter aanvulling op de inhoudsanalyse, deze analyse is op de vorige pagina's uitgewerkt. Het interview is gedaan met M. Snel, zij is oprichtster en projectleidster van 'Think op school'. Het interview heeft de onderzoeker voorbereidt door vanuit de inhoudsanalyse te bekijken wat er nog onduidelijk was en daarbij vragen op te stellen. De onderzoeker heeft contact gezocht met M. Snel via de mail met de vraag of er een interview kon plaatsvinden. Daarop kreeg de onderzoeker een positieve reactie en vervolgens is er een datum afgesproken. Het interview vond plaats bij De Kern in Zwolle op 30 mei 2017. Het interview is opgenomen en daarna uitgetipt. Hieronder volgt een samenvatting van het interview wat heeft plaats gevonden en is geschreven zoals M. Snel het verteld heeft.

Samenvatting interview met M. Snel – Projectleider/oprichters 'Think op school'

Starten met Think:

Oprichtster en projectleidster van 'Think op school' M.Snel vertelde: "Voordat er gestart kon worden met de pilot van 'Think op school' op TalentStad is er een haalbaarheidsonderzoek gedaan. Daarbij werd onderzoek gedaan naar meerdere dingen, zoals; is er geld nodig en zo ja wie gaat betalen, kan er per organisatie één Think-trainer worden vastgesteld?, Wie heeft welke taak en wat is er nodig om te starten? Dit is vooral gedaan omdat je van alle partijen moet weten of zij mee wilden en konden werken. In juni is dat onderzoek afgerond, waardoor er in september gestart kon worden met 'Think op school' op TalentStad. Er was alleen nog geen naam bedacht, het werd in eerste instantie sociaal-emotionele leerlijn genoemd. Maar dat was een lange naam voor een vak. Er is toen in een paar dagen tijd bedacht om het leerlijn Think te noemen' en tegenwoordig heet het 'Think op school. Voor de vier thema's: 'Omgaan met verschillen', 'Goed zijn voor jezelf', 'Vriendschappen en relaties' en

‘Gezondheid’ is er input gehaald bij de leerlingen van TalentStad en hun ouders. Zelf de thema’s bedenken kan wel, maar om aan te sluiten bij de leerlingen was dit de juiste manier. De lessen moesten ook nog worden bedacht. De maatschappelijke organisaties hadden al lessen en voorlichtingen liggen. Wat iedereen op de plank had liggen, werd verzameld en deze werden omgebogen naar een Think-les, dus met de vier G’s er in verwerkt. We zijn vanaf nul gaan opbouwen, dus dingen uitproberen en dingen aan de kant leggen als het niet werkte en weer nieuwe dingen inzetten en uitproberen. Als maatschappelijke dienstverlening en mentor ben je al wekelijks met kinderen in gesprek, dat hielp wel als houvast. Zo zijn we begonnen, met de insteek: wij gaan dit doen, het is voor het eerst, maar we gaan het uitproberen”.

Voorbereiding van de lessen:

M.Snel vertelde: “De Think-lessen worden voorbereid door de mentor of Think-trainer. Les 1 en les 6 worden door de mentor voorbereid en les 2 tot en met 5 worden door verschillende Think-trainers voorbereid. Dit gebeurt aan de hand van een format. Dit format was er nog niet gelijk met de start van ‘Think op school’. Na een tijdje is er een format bedacht om niet iedereen vrijblijvend zijn ding te laten doen. Mentoren moeten ook houvast krijgen. Het format is ontwikkeld zodat iedereen zijn eigen les ging omschrijven. Dat format werd naar M. De Haan gestuurd, zij is coördinator van TalentStad en zij gaf aan wat er wel of niet goed was omschreven, of de werkvormen passend waren bij de doelgroep, of er te veel theorie werd behandeld en dat soort dingen”.

Onderdelen tijdens de lessen:

M. Snel vertelde: “Tijdens de Think-les komen er verschillende onderdelen naar voren. De introductie en de kern wordt gedaan door de Think-trainer. Tijdens de introductie zal de Think-trainer aangeven wat er die les centraal staat en wat er gaat gebeuren. In de kern worden er verschillende werkvormen ingezet om de leerlingen te laten nadenken en bezig te laten zijn over het betreffende thema. De afsluiting van de les wordt gedaan door de mentor. Daarbij is het de bedoeling dat de les kort wordt samengevat en dat de mentor met de leerlingen kort in gesprek gaat over wat zij geleerd hebben vanuit de les. Dit gaat nog niet altijd zoals het bedoeld is. Daar zouden wij als organisatie van ‘Think op school’ nog eens naar kunnen kijken, om dat te verbeteren”.

Hoe leerlingen bewust worden gemaakt van wat zij leren:

M.Snel vertelde: “Toen ‘Think op school’ begon hebben we gedacht: moet het een vak worden waar je een cijfer voor krijgt. Het is iets serieus, het gaat over het leren keuzes maken, maar het voelde niet goed om persoonlijke groei een cijfer te geven. Het is een proces waarbij de leerlingen groeien op sociaal-emotioneel vlak en de ene leerling groeit sneller dan de ander. Daarom is er een scorelijst bedacht met schaalvragen. Dit wordt in de databank aangegeven als competentie”.

Materialen voor het vastleggen van het geleerde:

M.Snel vertelde: “Er is een scorelijst of competentie”lijst gemaakt met schaalvragen, daarin kunnen de leerlingen aangeven welke score zij zichzelf geven per competentie. Zodat zij bewust kunnen worden van hun eigen ontwikkeling. De competentie”lijst heeft ook als doel om een overzicht voor de leerling, de mentor en ouders te creëren, om te zien waarin de leerling groeit en nog kan groeien. De competenties gaan over de volgende onderwerpen:

correct gedrag, samenwerken, jezelf presenteren, keuzes maken, opkomen voor jezelf, omgaan met conflicten, uiterlijke verzorging, omgaan met anderen, herkennen van emoties, zicht op jezelf, oplossingen, omgaan met verschillen. De competentielijst is niet goed van de grond gekomen. De bedoeling was dat de mentor in de reflectieles met elke leerling de competenties passend bij de les zou invullen. Daarbij kon de leerling invullen wat hij zelf vond en de mentor invullen wat hij vond. Dat invullen werd gedaan met behulp van een cijfer van nul tot tien. De achterliggende gedachten was dat zo de vorderingen konden worden bijgehouden en dat de lijst meegenomen kan worden in gesprek met ouders. Er kan worden laten zien dat daar ook een score wordt gegeven. Dat de mentor het daar over kan hebben met de ouders en ook de verantwoordelijkheid bij de ouders kan neerleggen”.

M.Snel vertelde: “Er is ook een map geweest met tabbladen. De bedoeling van die map was dat de leerlingen die map zouden meenemen naar de Think-les en dat ze tijdens de les tijd zouden krijgen om dingen in te vullen. Per thema was er een tabblad en zo konden ze het bijhouden. Aan het eind van het thema werden de schaalvragen ingevuld en de mentor kwam langs bij de leerlingen om de lijst ook in te vullen en het met de leerling over te praten.

M.Snel vertelde: “De map hebben we losgelaten om verschillende redenen. Het was wel een doordacht iets en het is jammer dat we dat hebben losgelaten. Waarom de map is losgelaten is omdat het op TalentStad mis ging. De redenen dat de map niet meer wordt gebruikt is, omdat de map te groot was en de leerlingen van TalentStad nemen geen boeken en schriften mee naar huis, dat ligt op school. Als er een Think-les was, dan werd er eerst gevraagd waar de map was. De mappen van de leerlingen moesten dan eerst opgezocht worden. Ze stonden in dozen in een ander lokaal of in de kluis van de leerling. Het kostte tijd om de mappen te zoeken en dat ging van de Think-les af. Ook het uitdelen van de mappen zorgde voor onrust. De mappen hadden ringbanden, daar gingen de leerlingen mee spelen of open en dicht doen, dat maakte geluid en dan moest daar wat over gezegd worden door de mentor of Think-trainer”.

M. Snel vertelde: “De map bracht meer nadelen dan voordelen met zich mee, waardoor het is losgelaten. Wel is er gekeken naar hoe het anders kan, met een ander soort map of losse bladen uitdelen. Maar de losse bladen werden weggegooid door de leerlingen. Ze hadden niets om het in te bewaren. Het is verwaterd. Dat hoort ook bij een pilot, je probeert dingen en laat sommige dingen weer los. Het accent lag meer op de les invulling en de werkvormen, kijken wat werkt en wat aansluit bij de leerlingen. Als er een manier gevonden kan worden, zou dat de lessen meer gewicht geven. Dan kunnen er ook met de ouders van de leerlingen dingen gedeeld worden”.

Rol van de mentor en Think-trainer:

M.Snel vertelde: “De mentor heeft als taak om de leerlingen aan te spreken op hun gedrag en om stilte te vragen als dat nodig is. Ook heeft de mentor als taak om de les af te sluiten en het thema af te sluiten met de reflectieles. De kracht binnen ‘Think op school is samenwerken, maar de vraag is of de afsluiting van de les en de reflectieles door de mentor gedaan moet worden. De Think-trainer heeft als rol om de les in te vullen. Dat doet de trainer aan de hand van het format, dat vult hij of zij in met in zijn gedachten het thema. De les moet goed aansluiten bij het thema en bij het niveau van de leerlingen. De Think-trainer voert de

les uit en denkt daar bij aan de verschillende onderdelen die aanbod moeten komen in een Think-les, zoals de vier G's".

Reflectieles:

M.Snel vertelde: "Een reflectieles is een les waarbij alles samen komt. Dat betekent dat wat aan bod komt in les 2 tot en met 5 wordt meegenomen naar les 6 de reflectieles. De mentor is vanaf les 1 bezig met het thema en zijn taak is om het in de reflectieles af te sluiten. Maar de reflectieles loopt nog niet goed. Er wordt in het format aangegeven door de Think-trainers wat er meegenomen kan worden naar de reflectieles. Door de mentoren wordt daar weinig mee gedaan en zou er ook een format moeten komen voor de reflectieles. De reflectieles is de afsluiting van het thema en dat kan beter worden georganiseerd" (M.Snel, interview, 30 mei 2017).

3.2 Resultaten deelvraag 2

"Wat zijn volgens de literatuur manieren om leerlingen in het voortgezet onderwijs vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij op sociaal-emotioneel gebied hebben geleerd?"

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De sociaal-emotionele ontwikkeling is, zoals aangegeven in het theoretisch kader, het ontwikkelen van een eigen persoonlijkheid, die overeenkomt met verwachtingen en gedragingen uit de sociale omgeving. Door deelname aan de volwassen wereld worden sociale regels, waarden en normen geleerd, die het individu vormen (Kijk op ontwikkeling, 2014). Volgens Sipman (2014) wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling aangestuurd vanuit de cognitieve ontwikkeling. Volgens hem is dat de basis voor het gedrag en de ontwikkeling van een persoon. De opbouw van de sociaal-emotionele ontwikkeling beschrijft hij in drie domeinen: 'zelfvertrouwen', 'omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen' en 'sociale vaardigheden en relaties'. Op deze drie domeinen is te achterhalen wat het ontwikkelniveau van een leerling is. Sipman (2014) stelt dat via sociale cognitie: 'het inzicht dat een persoon heeft in sociale processen', een parallelontwikkeling ontstaat tussen sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling. Overveld (2014) is het eens met het laatste domein dat Sipman (2014) omschrijft. Overveld geeft aan dat sociaal-emotioneel leren een ontwikkelproces is, waarmee leerlingen fundamentele levensvaardigheden ontwikkelen. Daarom heeft hij vijf competenties opgesteld, waar structureel aandacht zou moeten worden besteed:

- Besef hebben van jezelf
- Zelf management
- Besef hebben van een ander
- Relaties kunnen hanteren
- Keuzes kunnen maken

Scholen zien sociale competentie steeds vaker als basisvaardigheid, waaraan planmatig gewerkt moet worden. Daarvoor is het nodig om de sociale competentie van leerlingen te meten en te volgen. Op verschillende scholen worden er digitale programma's om de ontwikkeling en op verschillende gebieden van de leerlingen vast te leggen. Vaak wordt de term 'leerlingvolgsysteem' gebruikt, in dat systeem worden de ontwikkelingen van de leerling bijgehouden door de leerkracht en deze kan zo bekijken hoe de ontwikkelingen van de leerling gaan, of de leerling vooruit gaat of stagneert op een bepaald gebied. Ook de ouders

kunnen een kijkje nemen in dit systeem samen met de leerkracht, zo krijgen zij inzicht in de ontwikkeling van hun kind. Voorbeelden van digitale programma's voor het vastleggen van de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn: 'OVM', 'Viseon', 'Zien!', 'Op School', 'SCOL' of 'Leefstijl' (Stichting School & Veiligheid, 2017). Het vastleggen van de sociaal emotionele ontwikkeling kan worden gedaan met behulp van competenties. Door de verschillende programma's kunnen de competenties van de leerlingen systematisch in kaart worden gebracht door middel van een score lijst of competentielijst bijvoorbeeld.

Competentie

Er wordt veel gesproken over competent zijn en competenties. "We noemen iemand competent wanneer hij over voldoende vaardigheden beschikt om de ontwikkelingstaken, waarmee hij in het dagelijks leven te maken krijgt, goed te kunnen vervullen" (Fockert, Steunebrink, Kool, & Mondriaan, 2012).

Tegenwoordig is er op veel scholen aandacht voor sociale competentie. Sociale competentie heeft een grote invloed op de manier waarop mensen in de samenleving staan en geaccepteerd worden. Sociale competentie verwijst naar hoe mensen met zichzelf, anderen en hun omgeving omgaan. Met anderen woorden, sociale competentie geeft aan hoeveel kennis iemand heeft over omgangsvormen, normen en waarden en de maatschappij waarin wij leven. Als iemand sociaal competent is, weet hij hoe hij zich in verschillende situaties ten opzichte van andere mensen moet gedragen. De ontwikkeling van je sociale competentie heeft met het karakter en met de opvoeding en scholing te maken. Iemand die sociaal competent is, beheerst verschillende belangrijker vaardigheden die nodig zijn om optimaal te kunnen functioneren in de samenleving. De volgende competenties/vaardigheden komen daarbij aan bod:

- Samenwerken
- Juiste houding aannemen bij contacten en relaties
- Zichzelf presenteren en profileren
- Keuzes maken
- Eigen mening vormen
- Omgaan met eigen gevoelens
- Opkomen voor zichzelf en eigen belang
- Omgaan met conflicten (LeerWiki, 2017).

'Think op school' heeft voorafgaand aan de start van het pilot programma op TalentStad een competentielijst opgesteld. Daarin staan 12 sociale competenties centraal, waarachter verschillende vaardigheden staan die passen bij de competentie. Hier volgen de competenties uit de lijst van 'Think op school': Correct gedrag, samenwerken, jezelf presenteren, keuzes maken, opkomen voor jezelf, omgaan met conflicten, uiterlijke verzorging, omgang met anderen, herkennen van emoties, zicht op jezelf, oplossingen, omgaan met verschillen.

Wanneer je kijkt naar de competenties die in de alinea hierboven beschreven zijn en de competenties die opgesteld zijn door de organisatie van 'Think op school' zijn er veel overeenkomsten. Deze zijn hieronder in een tabel verwerkt, zodat er overzicht komt van wat er gelijk is en wat het verschil is tussen competenties vanuit de literatuur en vanuit 'Think op school':

Sociale competenties vanuit literatuur:	Sociale competenties 'Think op school':
Samenwerken	Samenwerken
Juiste houding bij contacten en relaties	Correct gedrag
Zichzelf presenteren en profileren	Jezelf presenteren
Keuzes maken	Keuzes maken
Opkomen voor zichzelf en eigen belang	Opkomen voor jezelf
Omgaan met conflicten	Omgaan met conflicten
Eigen mening vormen	Zicht op zichzelf
Omgaan met eigen gevoelens	Herkennen van emoties
	Omgaan met anderen
	Oplossingen
	Omgaan met verschillen
	Uiterlijke verzorging

Er is te zien dat er veel overeenkomsten zijn, maar dat 'Think op school' wel meer competenties beschrijft. Die competenties zijn passend bij de andere competenties en ook bij de sociale vaardigheden, die aan het begin van dit hoofdstuk beschreven zijn.

Competentiemodel

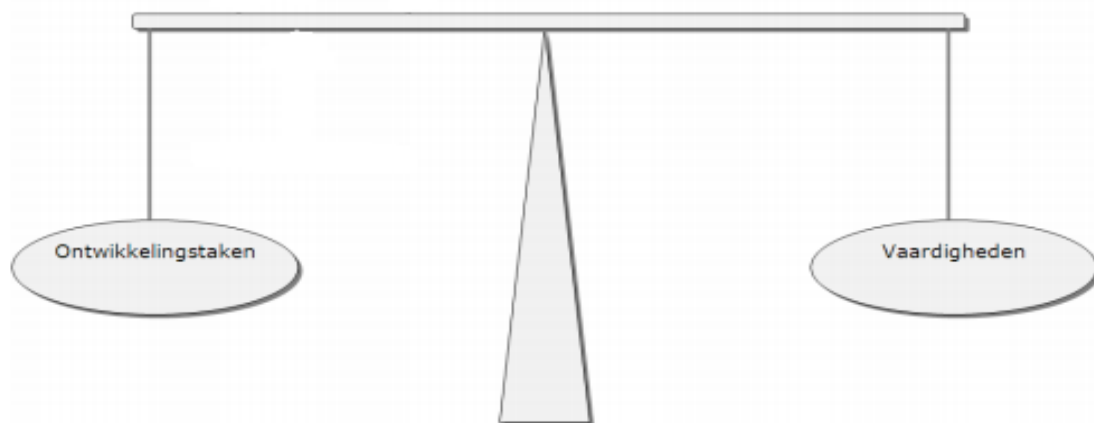
Er bestaat ook een competentiemodel. "In de jeugdhulp heeft het ontwikkelperspectief de laatste jaren steeds meer aandacht gekregen". Dat was de aanleiding voor Slot en Spanjaard (1996) om het competentiemodel nog eens onder de aandacht te brengen en de ontwikkelingstaken opnieuw te formuleren. Ontwikkelingstaken zijn thema's die centraal staan tijdens een bepaalde levensfase en die bepaalde vaardigheden vragen. De ontwikkelingstaken worden bepaald door veranderingen die op biologisch, psychisch en sociaal gebied plaatsvinden. Wanneer een kind steeds ouder wordt, ontwikkelt het lichaam zich steeds verder, neemt het denkvermogen toe en komt hij op plekken waar hij vroeger niet kwam. Deze veranderingen bieden kansen en vragen om nieuw gedrag. De ontwikkeling kan vanuit verschillende perspectieven benaderd worden. Er wordt meestal onderscheid gemaakt tussen lichamelijke, cognitieve, morele en sociaal-emotionele ontwikkeling.

In elke leeftijdsfase zijn er een aantal specifieke taken aan de orde. In de meeste gevallen verloopt de ontwikkeling geleidelijk, sommige jongeren krijgen iets later of juist eerder te maken met bepaalde ontwikkelingstaken. De ontwikkelingstaken zijn afhankelijk van tijd en cultuur. Hieronder volgt een overzicht van ontwikkelingstaken van jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar. Achter de ontwikkelingstaken staan voorbeelden van subtaken beschreven, deze staan niet vast en kunnen per individu verschillen. De ontwikkelingstaken volgens Spanjaard en Slot (2014) zijn:

- *Positie ten opzichte van ouders:* minder afhankelijk van ouders en eigen plaats bepalen binnen de veranderende relaties in het gezin en de familie.
- *Onderwijs of werk:* het opdoen van kennis en vaardigheden om later een beroep te kunnen uitoefenen en het maken van een keuze ten aanzien van werk.
- *Vrije tijd:* activiteiten ondernemen in de vrije tijd en het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn.
- *Eigen woonsituatie:* zorgdragend voor eigen kamer en spullen, omgaan met je huisgenoten.

- *Autoriteit en instanties*: het accepteren van instanties en personen die bovengesteld zijn, het opkomen voor eigen belang binnen geldende regels en codes.
- *Gezondheid en uiterlijk*: het zorgen voor lichamelijke conditie en gezonde voeding, een uiterlijk waarbij de jongere zich prettig vindt en het inschatten en vermijden van risico's.
- *Sociale contacten en vriendschappen*: het leggen en onderhouden van contacten, oog hebben voor wat anderen kunnen opleveren, openstellen voor vriendschap, vertrouwen geven en nemen, wederzijdse acceptatie.
- *Sociale media en internet*: gebruik van smartphone en computer, informatie vinden en delen, onderscheid tussen virtuele en reële werkelijkheid maken, gevaren onderkennen.
- *Intimiteit en seksualiteit*: het integreren van seksualiteit in je persoonlijkheid, ontdekken van mogelijkheden, wensen en grenzen zijn in intieme en seksuele relaties bij jezelf en anderen.
- *Cultuurverschillen*: normen en waarden leren kennen van verschillende culturen (Spanjaard en Slot, 2015).

Om een ontwikkelingstaak te kunnen volbrengen, moet de jongere beschikken over vaardigheden. Een voorbeeld: om vrienden te kunnen maken moet je beschikken over sociale vaardigheden. Wanneer de jongeren deze taken goed volbrengen, hebben zij een grotere kans om later in hun leven evenwichtig te zijn. De samenwerking tussen vaardigheden en ontwikkelingstaken wordt hieronder weergegeven in een balans.

Als jongeren over voldoende vaardigheden beschikt is de balans in evenwicht. Er zijn ook jongeren die niet genoeg vaardigheden hebben om de taken te volbrengen. Dan is de balans niet goed, door het ontbreken van vaardigheden kunnen zij bijvoorbeeld gedragproblemen laten zien (Fockert, Steunebrink, Kool, & Mondriaan, 2012)

Reflectie

Bij de begrippen aantonen en vastleggen die centraal staan in dit onderzoek, komt het begrip reflecteren naar voren. Reflecteren komt bij 'Think op school' ook aan bod. Aan het eind van een thema wordt er een reflectieles gegeven door de mentor, dit is de laatste les van het thema. Daarbij wordt terug gekeken naar de lessen die zijn geweest en kan er vooruit worden gekeken naar leerdoelen.

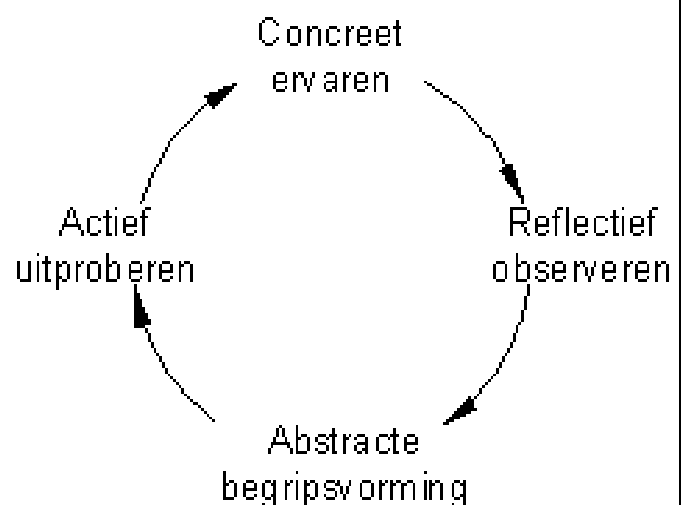
Er bestaan verschillende definities voor 'reflectie'. De meeste definities geven aan dat de lerende zich bij reflectie zowel op het verleden als op de toekomst richt (Schalkers s.d.). Dat betekent voor de leerlingen in dit geval dat zij kunnen reflecteren op datgene wat zij hebben vastgelegd of aangetoond. Reflecteren is een manier van leren, het gaat om inzicht krijgen in eigen gedrag en het is een manier om over jezelf te leren. Door over het eigen handelen na te denken, krijgt de lerende inzicht in zijn sterke en zwakte punten. Daardoor vergroot de leerling zijn zelfkennis, wordt hij bewust van emoties in bepaalde situaties en krijgt hij inzicht in hoe hij daarnaar handelt. Daaruit kunnen plannen worden gemaakt om de zwakkere punten te verbeteren en de sterke punten te benutten (Schalkers s.d.).

Reflecteren is een vaardigheid en een persoonlijk leerproces. Het is een vorm van ervaringsleren. Je doet ervaring op, kijkt daarop terug, haalt eruit wat belangrijk is en je past je nieuwe gedrag toe in nieuwe situaties. Ervaringsleren wordt gebruikt om gedrag te begeleiden en ontwikkelprocessen in gang te zetten. Reflectie heeft een direct positief effect op het leerproces en de cognitieve prestaties van leerlingen (Schalkers, s.d.). Bij leerlingen die reflectie activiteiten uitvoeren, neemt het metacognitief bewustzijn toe. Dat betekent dat de leerling zelfkennis heeft en zich bewust is van eigen leerstrategie. Het blijkt voor docenten lastig te zijn om de reflectie van leerlingen op gang te brengen (SLO, 2012). Dit is wel van belang: reflectie is een belangrijke doelstelling van talentontwikkeling. Reflectie is een middel om het leerrendement van ontwikkeling zichtbaar te maken.

Over ervaringsleren heeft David Kolb veel geschreven en heeft hij een model ontwikkeld, waarin hij het leren van de mens cyclisch verbeeldt; dit wordt ook wel de leercyclus van Kolb genoemd. Leren is op te vatten als een proces dat leidt tot gedragsverandering (Thesis, s.d.).

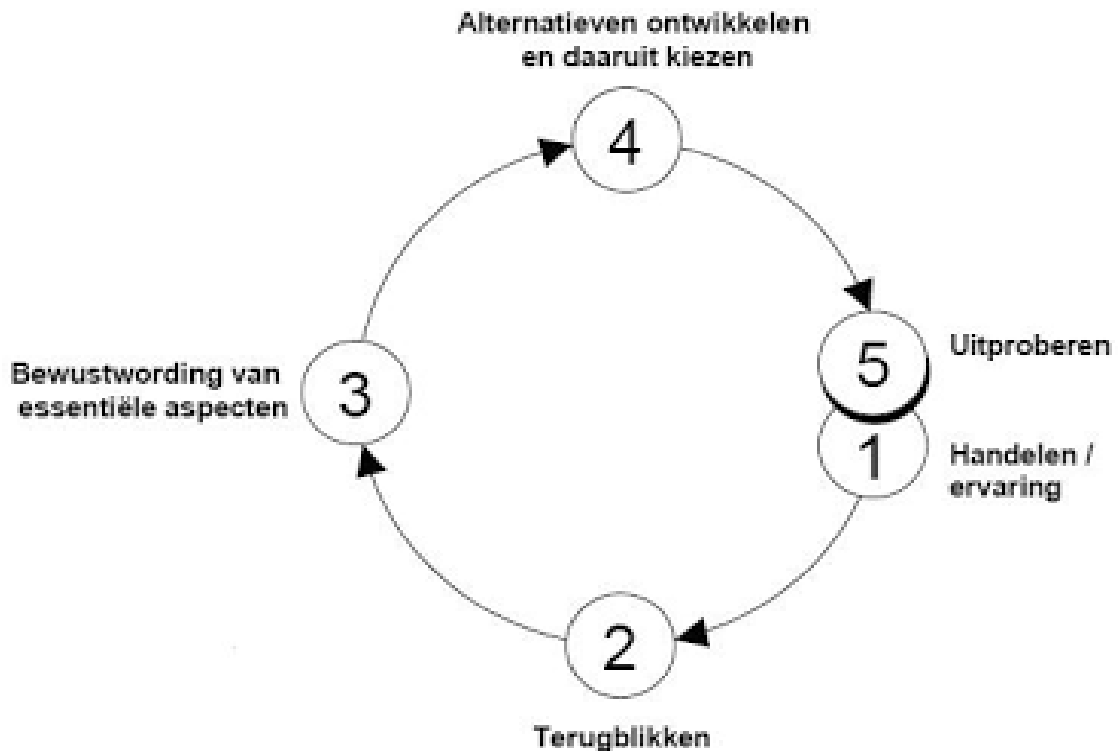
Er zijn in dit proces verschillende fasen te onderscheiden, zoals: het verzamelen van informatie, het toetsen van nieuwe inzichten of het nadenken over dingen die je overkomen. Psycholoog Kolb deed onderzoek naar de verschillende manieren van leren bij mensen en hij onderscheid vier manieren, die zijn als fasen vastgelegd:

- Concreet ervaren (feeling)
- Waarnemen en observeren (watching)
- Abstracte begripsvorming (thinking)
- Actief uitproberen (doing)

Deze vier fasen volgen elkaar logisch op: als je iets mee maakt (ervaring) is het belangrijk om daarna de ervaring te overdenken (reflectie) en te veralgemeniseren (begripsvorming). Dan kan je een aanpak bedenken waarmee je eenzelfde soort gebeurtenis aan kan (uitproberen). Als de nieuwe aanpak gebruikt wordt doe je nieuwe ervaring op waarover je weer kan nadenken, zodat je nieuwe inzichten krijgt. Kolb beschreef het model als een ideaal leermodel, dat betekent dat je volgens dat model je leren kan structureren. De vier fasen herhalen zich voortdurend in deze volgorde volgens Kolb. Het model is daarom te zien als een cyclisch model of een spiraal (Thesis, s.d.).

Voor het ondersteunen van de leerlingen bij het reflecteren zijn er verschillende modellen bedacht. Hieronder is het model van Korthagen weergegeven. Het is een hulpmiddel of strategie om zicht te krijgen op eigen handelen en gedrag en dit bij te kunnen sturen. Door deze cyclus stapsgewijs toe te passen leert men systematisch reflecteren. Korthagen ontwikkelde dit model met vijf fasen om het reflecteren te structureren, deze is gebaseerd op de leercyclus van David Kolb.

- *Fase 1: Handelen*
Wat wilde je bereiken?, Waar wilde je op letten?, Wat wilde je uitproberen?
- *Fase 2: Terugblikken*
Wat gebeurde er?, Wat deed je?, Wat dacht je?, Wat voelde je?
- *Fase 3: Bewust worden van essentiële aspecten*
Hoe hangen de antwoorden samen?, Wat is de invloed van de omgeving?, wat betekend dat voor jou?, wat is het probleem? Wat is de positieve ontdekking?
- *Fase 4: Formuleren van handelingsalternatieven*
Zijn er alternatieven?, Wat zijn voor- en nadelen?, Wat neem je mee voor de volgende keer?
- *Fase 5: Uitproberen*
Letterlijk uitproberen van de alternatieven die bedacht zijn bij fase 4 (Geenen, 2010).

Reflecteren is terugkijken en vooruit kijken. Nadat je iets hebt gedaan, denk je over na: de manier waarop je het hebt gedaan, het gevoel dat je daarbij had, of je het een volgende keer weer zo zou doen, wat je eventueel anders zou kunnen doen. Bij reflecteren zijn de vier G's een leidraad: Gebeurtenis, gedrag, gevoel en gedachten. Door reflectie kun je leren om sterke en zwakke punten te erkennen en herkennen. Zo kan de leerling aan verbetering werken. Hierboven zijn de fasen beschreven die aan bod komen bij reflecteren. Bij fase 2 komen de vier G's voornamelijk naar voren. Bij die fase gaat de leerling kijken naar wat er gebeurde, wat de gedachten en het gevoel erbij was en hoe hij gehandeld heeft.

Manieren voor het vastleggen en aantonen van het geleerde:

Het gebruik van een logboek of dagboek kan helpen bij het vastleggen van de ontwikkelingscyclus, daarin kan ook worden gereflecteerd (SLO, 2012). Daarin kunnen leerlingen bijhouden wat zij aan het doen zijn en waarin zij enkele reflectieve vragen kunnen beantwoorden. Een logboek of dagboek heeft de volgende doeleinden:

- Vastleggen van waardevolle informatie en opbrengsten; de leerling kan zo bijhouden wat hij heeft gedaan, gemaakt en geleerd.
- Terugblikken en vooruitkijken; de leerling houdt zicht op het proces
- Communiceren met de mentor: de leerling kan met behulp van het logboek/dagboek toelichten wat hij heeft gedaan, waarom hij dat heeft gedaan en hoe hij dat heeft gedaan.
- Controleren: bekijken met de mentor in hoeverre de doelstellingen van de leerlingen zijn bereikt, welke opbrengsten het heeft en hoe tevreden de leerling en de mentor is.
- Beoordelen: het beoordelen van de opdrachten en de inhoud van het logboek/dagboek kan een deel van de beoordeling zijn

Met behulp van een logboek of dagboek volgt de leerling zijn eigen ontwikkeling en kan hij opgedane ervaringen gebruiken om tot nieuwe inzichten te komen. Zo wordt ook duidelijk of hij heeft bereikt wat hij wilde bereiken. Het is een soort spiegel waarin je kunt terugblikken en vooruitkijken. Vragen die daarbij naar voren kunnen komen zijn: Wat zijn de doelen voor ontwikkeling? Wat wil je ontwikkelen? Wat zijn verwachtingen? Wat heb je gedaan? Wat zijn ervaringen? Hoe kijk je erop terug? Hoe ga je verder? Wat zijn nieuwe doelen? Het logboek kan zowel schriftelijk als digitaal vormgegeven worden (SLO, 2012).

Bij een schriftelijk logboek valt te denken aan een map of boekje waarin bijgehouden kan worden wat de leerling gedaan en geleerd heeft. Bij een digitaal logboek kan gedacht worden aan een Blog of Weblog, dat is een persoonlijk dagboek op een website dat regelmatig wordt bijgehouden (Wopereis & Sloep, 2009). Degene die de weblog maakt biedt in feite een logboek van informatie die hij wil delen aan publiek. Daarbij gaat het niet alleen om tekst, er kunnen ook foto's, video's of audio fragmenten worden toegevoegd. Er zijn online verschillende (gratis) programma's die gebruikt kunnen worden om een blog bij te houden. Voorbeelden daarvan zijn 'Blogger' of 'WordPress'.

Een portfolio is tegenwoordig een veel gebruikte manier om reflectie bij te houden. Een portfolio is een dossier waarin bewijsstukken bewaard kunnen worden, met betrekking tot de ontwikkeling van de leerling. Het is een manier om aan te tonen wat hij geleerd heeft en waar sterke kanten liggen. Voor de persoon zelf is het een middel om zwakkere punten er uit te halen en daarin verder te kunnen ontwikkelen.

Het verschil tussen een logboek en een portfolio is dat het logboek meestal bestaat uit reflecties op afzonderlijke ervaringen en een portfolio is juist bedoeld om een ontwikkelingslijn te documenteren of een bereikt niveau te aan te tonen. Deze twee vormen kunnen elkaar ook aanvullen (EduWiki, 2011).

‘Maar er zijn nog meer manieren om te controleren of leerlingen het geleerde onder de knie hebben’ (Lucassen. M. 2016). Michiel Lucassen schreef over toetsing en over manieren om digitaal proefwerken te kunnen maken. Er zijn alternatieven voor het toetsen van het geleerde, hieronder worden deze acht alternatieven beschreven:

- *Observaties*: De docent kan de leerlingen beoordelen door het doen van observaties. Vooral wanneer de beoordeling gericht is op vaardigheden is dit een goede manier. Daarbij moet het voor de leerling wel inzichtelijk zijn waarop beoordeeld wordt.
- *Maak-opdracht*: De leerlingen kunnen op allerlei manieren aantonen dat ze iets geleerd hebben. Zoals: bouwen, maken, creëren. Het zorgt er voor dat het leren meer verankerd wordt.
- *Schrijfofopdracht*: Een goede stap om aan te tonen dat de leerling iets geleerd heeft is het produceren van iets nieuws, zoals een verslag, essay of verhaal. In plaats van dingen te herhalen maak je zo iets nieuws van de geleerde stof.
- *Reflectie*: De leerlingen laten reflecteren op hun werk, zo kunnen de leerlingen er achter komen wat ze de volgende keer anders willen of kunnen doen. Daarnaast zorgt het ook voor het herhalen van de lesstof en helpt het de leerlingen bij het ontdekken van wat zij nog niet goed weten of nog willen leren.
- *Portfolio*: Een portfolio is voor leerlingen een mogelijkheid om te laten zien wat zij geleerd hebben. Zij kunnen allerlei bewijzen verzamelen en deze bundelen in een portfolio. Door bewijzen te tonen koppelen ze de leerstof aan activiteiten die ze hebben gedaan en kunnen zo goed laten zien dat ze de stof zich eigen hebben gemaakt. Ook kunnen zij op een creatieve manier invulling geven aan het portfolio en er iets persoonlijks van maken. Voorbeelden van online programma's zijn: WordPress.com, portfoliobox.net,
- *Blog of website*: Uiteindelijk moeten leerlingen iets leren om het te gebruiken, een goede manier om het te gebruiken is het online te delen. Door bijvoorbeeld WordPress of Blogger te gebruiken kunnen leerlingen een gratis website maken over het onderwerp dat ze hebben geleerd.
- *Vlog of documentaire*: met alle digitale mogelijkheden van tegenwoordig is het voor leerlingen enorm eenvoudig om het geleerde vast te leggen in een video. Een vlog of documentaire maken is zelfs met alleen een smartphone te maken.
- *Podcast*: Dat is een digitaal radioprogramma die leerlingen kunnen maken over wat ze geleerd hebben. Dat kan leerlingen ook helpen om te laten zien wat ze wel en niet snappen.

Er zijn dus verschillende manieren om het geleerde te toetsen of beoordelen. Daarbij is het voor leerlingen vaak meer motiverend om dit op een van de bovenstaande manieren te doen. Belangrijk daarbij is wel dat leerlingen weten wat de eisen zijn (Lucassen. M. 2016).

Verzamelen en vastleggen wat de leerling al kan en weet is belangrijk, omdat hij van daaruit zijn kennis en vaardigheden kan uitbreiden. Ook wordt dan duidelijk wat de leerling nog niet weet en kan. Het vastleggen kan zowel op papier als digitaal. Bijvoorbeeld een PowerPoint, een eigen website, een tijdschrift, een eigen krant, een kunstwerk, een dagboek, waarin verschillende gegevens vastgelegd kunnen worden (SLO, 2012)

Maatschappelijke trends voor aantonen of vastleggen van het geleerde:

“Om goed te kunnen functioneren in beroep en maatschappij heb je als jongere tegenwoordig andere vaardigheden nodig dan ongeveer twintig jaar geleden” (Christoffels & Baay, 2016).

In een veranderende samenleving moet het onderwijs meebewegen (Christoffels & Baay, 2016). Aandacht voor nieuwe vaardigheden is nodig om jongeren voor te bereiden op de toekomst. 21ste eeuwse onderwijs is een term die veelal te horen is. Het gaat over het deelnemen aan de wereld van morgen. De 21ste eeuwse vaardigheden zijn in vier groepen ingedeeld:

- Digitale vaardigheden; instrumentele vaardigheden (gebruikt digitale hulpmiddelen), mediawijsheid, informatievaardigheden (gepaste informatie zoeken en selecteren)
- Denkvaardigheden; Kritisch denken, probleemoplossend vermogen en creativiteit (bedenken en ontwikkelen van nieuwe en passende ideeën of producten)
- Interpersoonlijke vaardigheden; communicatie, samenwerking, sociale en culturele vaardigheden (kunnen samenleven, leren en werken met mensen met verschillende achtergronden)
- Intrapersoonlijke vaardigheden; metacognitie (eigen leergedrag te leren kennen, controleren of bijsturen), zelfregulatie (vermogen om doelen te stellen, strategie te kiezen en te bekijken of het doel bereikt is), ondernemendheid

Deze vaardigheden zijn van belang voor aansluiting met de samenleving en de toekomstige arbeidsmarkt. Het zijn vaardigheden die niet beroepsspecifiek zijn, maar voor iedereen relevant zijn in zijn beroep en als burger. In de aanpak van het onderwijs verschuiven een aantal accenten. Naast kennisoverdracht wordt het begeleiden van leerlingen in het leerproces steeds belangrijker. Die leerprocessen krijgen meer actief karakter en gaan vaak samen met vakoverstijgende projecten binnen en buiten school, daarbij wordt gebruik gemaakt van alle ICT mogelijkheden (Christoffels & Baay, 2016).

Het is aan het onderwijs om effectief in te spelen op de 21ste eeuwse ontwikkelingen. In Nederland is er een open economie en de nadruk ligt op kennisintensieve dienstverlening en het is belangrijk dat het onderwijs tegemoetkomt aan de uitdaging om ICT te integreren in het onderwijs. ICT kan een nuttige rol spelen bij veranderingen in de manier van toetsen, waarbij het minder gaat om het ‘afvinken van competenties’ en meer om het ‘inzichtelijk maken van ontwikkeling’ (Christoffels & Baay, 2016). De juiste inzet van ICT bij het leren in de klas biedt een aantal voordelen, deze wetenschappelijk zijn aangetoond:

- De motivatie neemt toe
- De leerprestaties verbeteren
- Het leerproces wordt efficiënter

Daarnaast gaan we ervan uit dat het inzetten van ICT nog meer voordelen biedt:

Tijdsbesparing, meer transparantie, grotere professionaliteit, betere sturing van het onderwijsleerproces (Kennisset, 2013).

De term ‘het nieuwe leren’ is ook steeds vaker te horen (Oostdam, Peetsma & Blok, 2017). Dit heeft te maken met de term ‘21ste eeuwse onderwijs’. Het verwijst naar vormen van onderwijs die worden gekenmerkt door één of meer van de volgende uitgangspunten:

- Er is aandacht voor zelfregulatie en metacognitie
- Er is ruimte voor zelfverantwoordelijk leren
- Leren vindt plaats in een authentieke leeromgeving
- Leren wordt beschouwd als een sociale activiteit
- Leren vindt plaats met behulp van ICT
- Er wordt gebruik gemaakt van nieuwe beoordelingsmethodieken, die passen bij één of meer van deze uitgangspunten.

In het voortgezet onderwijs heeft de computer een vaste plaats gekregen. Op scholen zijn multifunctionele onderwijsruimtes met computers te vinden zijn. Op verschillende scholen wordt daarnaast aanvullend gebruik gemaakt van laptops, om zo te voorkomen dat leerlingen geen computer heeft. Er zijn ook scholen waar iedere leerling een eigen laptop heeft.

‘Het nieuwe leren’ vereist ook een andere wijze van beoordeling. Een andere manier van onderwijs en leren moet leiden tot een reflectie op andere wijzen van beoordelen, dit wordt aangeduid met het ‘principle of alignment’. De beoordeling moet in lijn zijn met de doelen van de leeromgeving. De traditionele manieren van toetsen is vaak afgestemd op een instructivistische manier van kennisoverdracht, terwijl een leerling-gerichte aanpak juist meer afgestemd zou moeten worden op het beoordelen van individuele leertrajecten en leervorderingen (Oostdam, Peetsma & Blok, 2017).

‘Leeropbrengsten zijn de opbrengsten van het leerproces, waarin de leerling bepaalde taken heeft uitgevoerd’ (Smith & Ragan, 2005). Voorbeelden van typen leeropbrengsten zijn: begrijpen, toepassen en analyseren. Er zijn twee niveaus van leeropbrengsten. Hieronder zijn de typen leeropbrengsten beschreven:

- Lagerniveau leeropbrengsten, daaronder vallen herkennen, memoreren en begrijpen. Deze leeropbrengsten vragen van leerlingen niet dat zij het geleerd toe kunnen passen.
- Hoger-niveau leeropbrengsten, daarbij moeten leerlingen het geleerde toepassen in een nieuwe situatie, dit wordt ook wel transfer genoemd (Smith & Ragan, 2005). Hierbij kun je denken aan toepassing, analyse en evaluatie.

Het beoordelen van zogenoemd hogere-niveau vaardigheden zoals; zelfregulatie en metacognitie, kan niet met behulp van standaardtoetsen plaatsvinden (Oostdam, Peetsma & Blok, 2017). De docent zal in de rol van coach of begeleider een meer individuele aanpak moeten gebruiken, in het beoordelen van het leerproces van de leerling. Vaak wordt in dit kader de term assessment gebruikt, om zo onderscheid te maken van de standaard manieren van evaluerend meten. Het doel van standaardmeetinstrumenten, zoals papier en potlood tests of vragenlijsten, is het betrouwbaar en valide meten van wat iemand weet. Een assessment is meer gericht op een integrale toepassing van vaardigheden en kennis.

Kenmerkend voor een assessment is dat het vaak een multidimensioneel karakter heeft (Oostdam, Peetsma & Blok, 2017). Dat betekent dat er verschillende instrumenten worden gebruikt en dat er ook vanuit verschillende perspectieven en door verschillende personen beoordeeld kan worden. Een middel dat bij een assessment kan worden ingezet is bijvoorbeeld een portfolio. In een portfolio kunnen leerlingen hun leervorderingen bijhouden

maar ook verantwoording afleggen van gemaakte keuzes in het leertraject en reflecteren op hun eigen leerproces. Een portfolio is bedoeld om het leerproces te visualiseren door middel van producten; leerlingen laten zien wat ze kunnen, wat ze belangrijk vinden, welke leeraanpak bij ze past en wat ze nog zouden willen leren. Het geeft de begeleider of coach ook meer mogelijkheden om leerlingen te volgen in hun ontwikkeling en dit biedt meer handvatten voor het geven van feedback.

Er is onderzoek gedaan door Boes en Wante (2001) naar het effect van een portfolio op de kwaliteit van de reflectie op het eigen leren, door studenten van de lerarenopleiding. Uit het onderzoek kwam naar voren dat het samenstellen van een portfolio de studenten duidelijk maakt, welke leerprocessen ze doorlopen en welke competenties ze eigen hebben gemaakt. Het had een positieve invloed op de motivatie en het gevoel van eigenwaarde van de studenten. Ook werd duidelijk dat de inhoud van het portfolio een goede weerspiegeling is van de werkelijke reflectie door studenten en dat zij zich niet laten leiden door de verwachtingen van hun docent of begeleider (Boes & Wante 2001).

Op verschillende scholen is het portfolio al een belangrijk instrument om leerlingen te laten reflecteren op hun eigen leren. De leerlingen hebben de verantwoordelijkheid voor hun eigen portfolio. Zij bepalen welke prestaties en werkstukken ze in het portfolio toevoegen, waarmee ze hun eigen ontwikkeling kunnen aantonen. Dat vraagt van de leerlingen wel een reflectieve houding voor hun eigen leerproces. In een gesprek met de docent kunnen ze het portfolio toelichten en afspraken maken voor de komende periode.

Ook wordt veel gedaan aan vakoverstijgende taken of prestaties die in tweetallen of groepjes uitgevoerd moeten worden. De leerlingen moeten dan hun kennis delen met anderen. Er is soms ook sprake van presentaties, leerlingen doen een presentatie die door andere leerlingen bezocht kan worden. Daarbij kunnen de andere leerlingen vragen stellen en commentaar geven. Daarna kunnen de leerlingen vastleggen wat ze van eigen en andere presentaties hebben geleerd. Er worden op scholen ook jaarlijks projectweken georganiseerd waarin de nadruk ligt op samenwerken en leren van elkaar (Oostdam, Peetsma & Blok, 2017).

3.3 Resultaten deelvraag 3

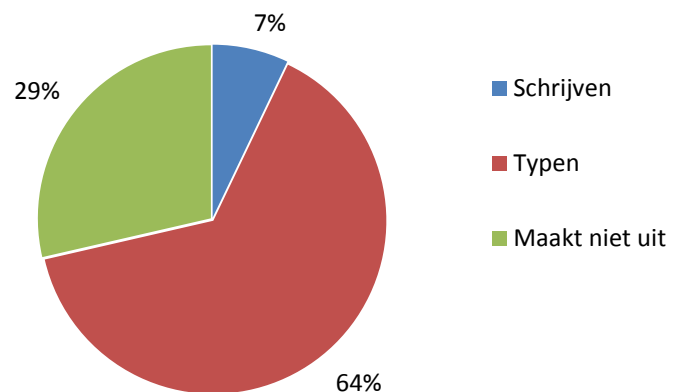
“Wat is volgens de leerlingen uit leerjaar twee van TalentStad passend bij de Think-lesSEN als het gaat om het vastleggen en aantonen van wat zij geleerd hebben?”

TalentStad is een school voor VMBO: basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte/gemengd theoretische leerweg. De tweedejaars leerlingen van TalentStad hebben hun mening kunnen geven over wat zij het beste vinden passen bij de Think-lesSEN. Dit hebben zij gedaan aan de hand van een vragenlijst. Hieronder zijn de geanalyseerde gegevens weergegeven in verschillende grafieken, zodat de gegevens in één beeld inzichtelijk zijn.

Digitaal of schriftelijk

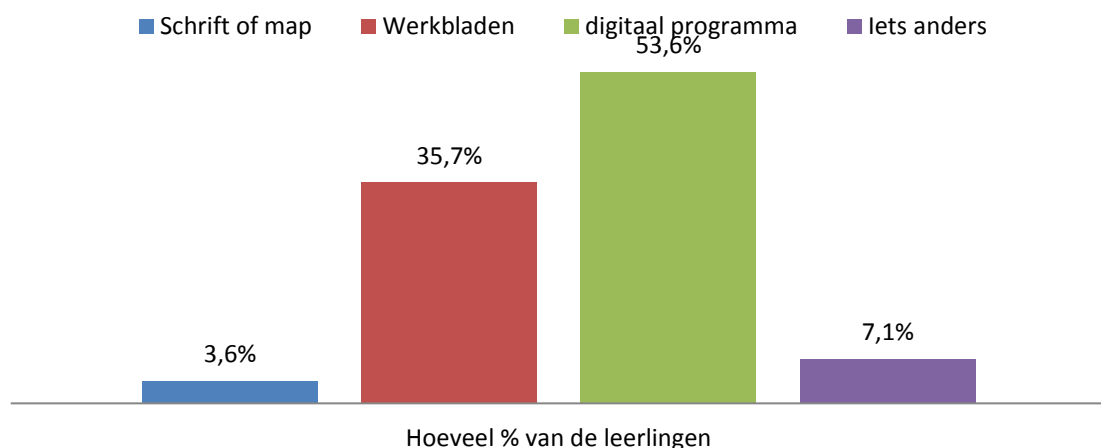
De leerlingen mochten kiezen tussen schrijven of typen. Door dit te vragen wordt het duidelijk wat leerlingen van deze leeftijd het liefst doen. Het meest gekozen antwoord op die vraag was 'typen'. Met 64% is dit de hoogste score. Voor een aantal leerlingen maakt het niet uit of zij schrijven of typen. Een enkeling heeft toch gekozen voor schrijven. In de volgende vraag wordt er nog verder op ingegaan. Zo kan er gekeken worden of het klopt wat in de literatuur wordt gezegd over de digitale wereld.

Als je mag kiezen tussen schrijven of typen, wat doe je dan?

Daarna werd de vraag gesteld wat de leerlingen het beste vonden passen bij de opdrachten die zij moeten maken tijdens de Think-lessen. Daarbij is het antwoord 'een programma op de laptop' het meest gekozen; dit is te zien in de grafiek hieronder. Eén derde van de leerlingen heeft gekozen voor losse werkbladen die uitgedeeld worden tijdens de Think-les. Eén leerling die gekozen had voor 'iets anders', gaf aan dit het liefst mondeling te doen.

Wat past volgens jou het best bij opdrachten die je moet maken tijdens de Think-lessen?

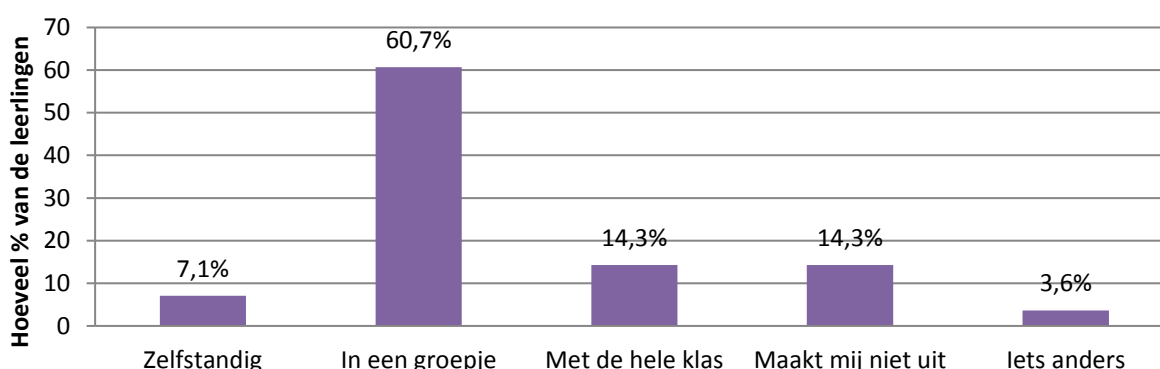
Ook is er gevraagd waarom de leerlingen dit antwoord hebben gekozen. Dit was een openvraag waar veel verschillende antwoorden op zijn gekomen. Toch kunnen daar een aantal dezelfde antwoorden uitgehaald worden. Leerlingen geven vooral aan dat het maken van opdrachten sneller en makkelijker is op hun laptop. Andere voordelen die zij noemen zijn: dat ze het gemaakte werk dan niet kunnen vergeten om mee te nemen naar de les of naar huis en daarnaast geven zij aan dat ze het niet kwijt kunnen raken. Ook werd er aangegeven dat het tijdens sommige Think-lessen, in het bijzonder tijdens de reflectielessen, gaat over sociale media, daar past een laptop beter bij volgens de leerlingen.

Zelfstandig of samenwerken

Aan de tweedejaars leerlingen werd ook gevraagd of zij liever zelfstandig opdrachten maken of dat zij dat liever samen doen. Deze vraag werd gesteld om zo een beeld te kunnen krijgen van wat leerlingen fijn vinden bij het maken van opdrachten tijdens de Think-lessen.

Daarmee kan dan rekening worden gehouden door de onderzoeker, bij het beschrijven van de verschillende manieren van aantonen of vastleggen die passen bij 'Think op school'. In de tabel hieronder is te zien dat er meer dan 60 procent van de leerlingen het fijn vindt om opdrachten in een groepje te doen. Dat betekent dat meer dan de helft van de leerlingen gekozen heeft om samen met een groepje opdrachten te doen tijdens de Think-lessen. Er zijn weinig leerlingen die het fijn vinden om de opdrachten zelfstandig te maken.

Als je een opdracht moet doen tijdens een Think les, wat vind jij dan fijn?

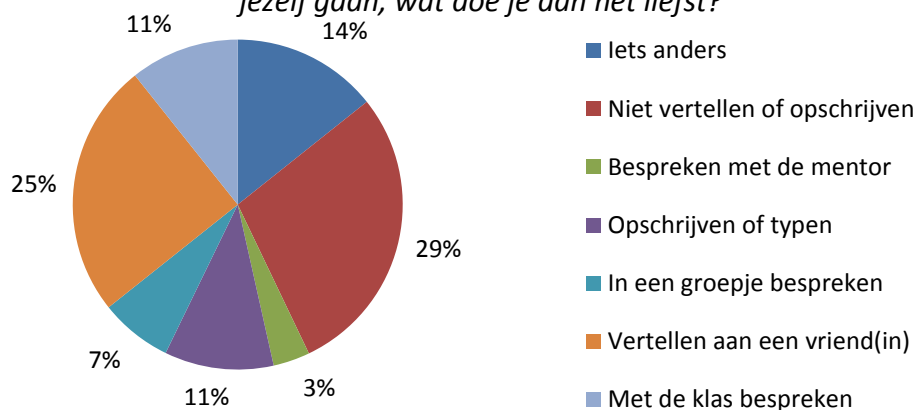

Ook is er gevraagd waarom de leerlingen daarvoor gekozen hebben. De leerlingen die aangeven om tijdens de Think-lessen in groepjes te werken hebben verschillende voordelen genoemd namelijk: dat ze dan kunnen overleggen met elkaar en elkaar kunnen helpen, ook werd er gezegd door een aantal leerlingen dat zij het gezelliger vinden in een groepje, dat ze dan niet alleen hoeven te zijn. Sommige leerlingen gaven aan dat zij het prettig vinden om samen met anderen te werken en een aantal leerlingen vindt het belangrijk om de mening van andere leerlingen te horen.

Persoonlijke vragen

Tijdens de Think-lessen gaat het vaak over onderwerpen waar de leerlingen zelf mee te maken hebben of krijgen. In de vragenlijst is er ook een vraag gesteld die ging over wat de leerling het liefst doet als het gaat over persoonlijke kwesties. Deze vraag is gesteld om te kijken wat er past bij de doelgroep, wanneer zij over zich zelf moeten praten en of reflecteren. Hier kan dan rekening mee worden gehouden, bij het kijken wat bij Think-lessen past als leerlingen hun eigen sociaal-emotionele ontwikkeling gaan aantonen of vastleggen. Op de vraag werden veel verschillende antwoorden gegeven, zoals in het cirkeldiagram hieronder te zien is.

Als er tijdens een Think-les vragen worden gesteld die over jezelf gaan, wat doe je dan het liefst?

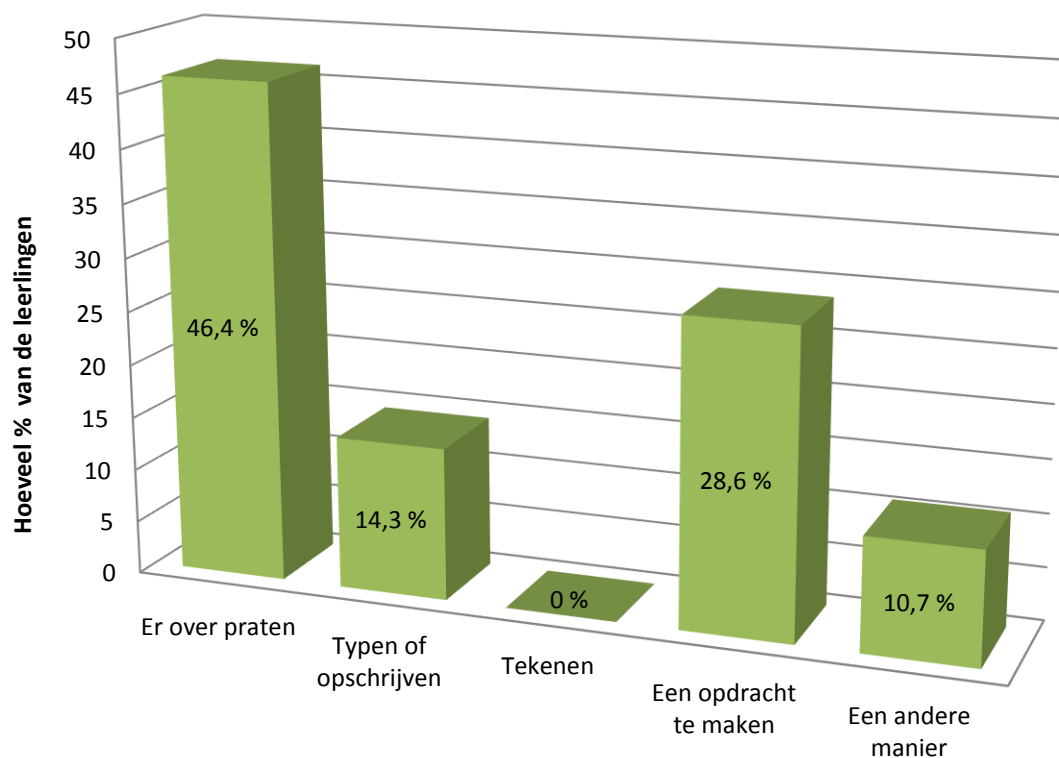

Er is te zien aan het cirkeldiagram dat er twee antwoorden zijn die door de meerderheid van de leerlingen is gekozen. Niet vertellen of opschrijven is met 29% dan het meest gekozen, daarnaast wil een kwart van de leerlingen persoonlijke dingen het liefst vertellen aan een vriend of vriendin. Eén leerling die gekozen had voor iets anders, gaf aan dat hij het liefst met zijn ouders erover praat. Tijdens een Think-les zijn er geen ouders aanwezig, dan zal dat na de Think-les kunnen, als de leerling naar huis gaat. Er is te zien in het diagram dat er weinig leerlingen kiezen voor 'bespreken met de mentor' namelijk 3% van de leerlingen.

Onthouden van wat je hebt geleerd

In de vragenlijst werd er gevraagd naar hoe de leerlingen denken dat zij het best de belangrijke dingen uit de Think-les kunnen onthouden. Deze vraag is gesteld om te bekijken wat er tijdens of bij de afsluiting van de les gedaan kan worden om hetgeen wat de leerlingen hebben geleerd vast te leggen. Daarbij heeft bijna de helft, namelijk 46,4 % van de leerlingen, aangegeven dat zij belangrijke dingen het best kunnen onthouden door er over te praten. In de tabel is te zien dat er niet gekozen is voor tekenen. Dat is een creatieve manier om dingen te kunnen onthouden, maar daar kiezen de leerlingen niet voor. Er is ook te zien in de tabel dat naast er 'over praten' ook een groot deel van de leerlingen, namelijk 28,6% belangrijke dingen het best kan onthouden door er een opdracht over te maken. Dus door er mee bezig te gaan, het kunnen onthouden.

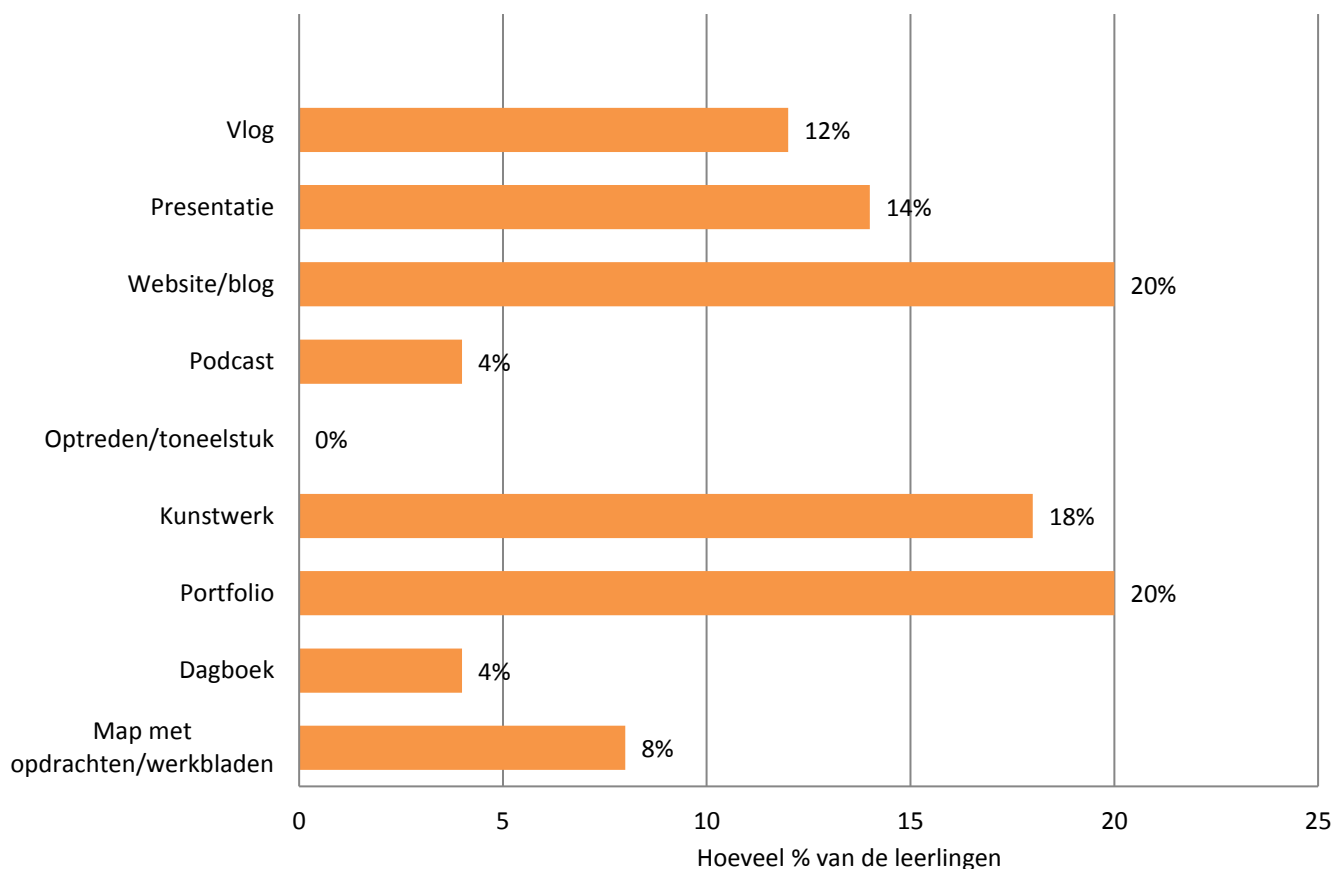
Hoe kun jij belangrijke dingen uit de Think-lessen het best onthouden?

Op welke manier leg je het geleerde vast

De vraag die aan de leerlingen gesteld werd in de vragenlijst was; wat zij passend vinden bij de Think-training, om te laten zien wat zij daarbij hebben geleerd. Deze vraag is bedoeld om te kijken wat de leerlingen vinden passen bij Think als een overkoepelende opdracht. In een schooljaar waarin vier thema's worden gegeven, leren leerlingen verschillende dingen. Met de meningen op deze vraag wordt rekening gehouden, wanneer er aanbevelingen worden gedaan. De leerlingen mochten bij deze vraag kiezen voor twee of drie manieren of mogelijkheden. In de onderstaande tabel is te zien dat de keuzes van de leerlingen best verspreid zijn. Maar wel is te zien dat er twee manieren bovenuit komen.

Wat past het best bij de Think-training volgens jou, om te laten zien wat je geleerd hebt?

Er is te zien dat de meeste leerlingen voorkeur gaven voor het maken van een website/blog of een portfolio. Ook het maken van een kunstwerk is populair onder de leerlingen. In de tabel is ook te zien dat een optreden/toneelstuk en het bijhouden van een dagboek niet of niet vaak gekozen is door de leerlingen. Ook het maken van een podcast vinden de meeste leerlingen niet passen bij de leerlijn 'Think op school'.

De leerlingen konden in de vragenlijst ook aangeven waarom zij hetgeen wat zij hebben gekozen op de vorige vraag vinden passen bij de leerlijn 'Think op school'. De leerlingen die gekozen hebben voor een portfolio of website/blog, gaven een aantal voordelen voor het maken van een website/blog of portfolio, namelijk: dat je dan een overzicht krijgt met wat de leerling in een jaar geleerd heeft, dat het modern is en bij deze tijd past en dat het online gemakkelijker bij te houden is dan op papier.

4. Conclusie

In voorgaand hoofdstuk zijn de resultaten van het onderzoek weergegeven, wat gaat over hoe de leerlingen aan kunnen tonen en vast kunnen leggen wat zij geleerd hebben vanuit de Think-lessen. Vanuit de resultaten van de drie deelvragen kunnen conclusies worden getrokken, die worden hieronder per deelvraag beschreven. Vervolgens komt de conclusie op de vraag die centraal staat binnen dit onderzoek.

4.1 Conclusie deelvraag 1

“Wat is er tot nu toe gedaan om de leerlingen van 12 tot en met 14 jaar op TalentStad vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van ‘Think op school’?”

Vanuit de inhoudsanalyse van de databank van ‘Think op school’ was niet voldoende informatie te halen over wat er gedaan is. Er worden een aantal materialen genoemd, maar daarbij wordt geen uitleg gegeven. Daarom is er ook gekozen door de onderzoeker om een interview te doen, ter aanvulling op de inhoudsanalyse. In het interview met M. Snel kwam naar voren dat er een map is geweest om de leerlingen vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de Think-lessen. Bij de start van ‘Think op school’ is die map opgesteld voor iedere leerling, met verschillende werkbladen per thema gesorteerd. Uit de inhoudsanalyse maakte de onderzoeker al op dat de map niet meer in gebruik is, omdat er na een aantal lessen niet meer gesproken werd over een map. In de map zat ook een competentielijst, waarbij de leerling zelf een cijfer kon geven per competentie en de bedoeling was dat de mentor ook een cijfer gaf per competentie en daarover met de leerling in gesprek zou gaan. Dit heeft een aantal weken geduurd maar dit is niet voortgezet. Dat had te maken met de praktische kant van de map. Het zorgde voor veel onrust en daardoor is dit eigenlijk losgelaten door de mentor en Think-trainers.

Het valt de onderzoeker op dat er weinig anders geprobeerd is, behalve losse werkbladen, maar verder heeft de organisatie van ‘Think op school’ het laten liggen. Dat geeft ook wel aan dat het doen van dit onderzoek relevant is, omdat er aanbevelingen gedaan kunnen worden over manieren die ingezet kunnen worden, die passend zijn bij ‘Think op school’ en de maatschappelijke ontwikkelen. Door een manier in te zetten, kan er inzicht komen in wat leerlingen leren vanuit de Think-lessen en of zij daadwerkelijk verder ontwikkelen op sociaal-emotioneel gebied.

Vanuit de databank en het interview werd ook geconstateerd dat de reflectieles nog niet altijd wordt ingevuld als bedoeld is. Er zou meer invulling gegeven worden aan de afsluitende les van het thema, de reflectieles.

4.2 Conclusie deelvraag 2

“Wat zijn volgens de literatuur manieren om leerlingen in het voortgezet onderwijs vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij op sociaal-emotioneel gebied hebben geleerd?”

Als we kijken naar de verschillende manieren van vastleggen en aantonen en de ontwikkelingen en trends die er zijn, zijn er een aantal die mogelijk zijn voor ‘Think op school’. We leven tegenwoordig in een digitale wereld. Ook op de scholen is dat te zien, de leerlingen hebben geen boeken of schriften meer, maar een tablet of laptop. Op TalentStad werken de leerlingen met laptops. Wellicht wordt er op de zeven scholen, die gaan starten in

september met 'Think op school', ook met laptops of tablet's gewerkt. Dat betekent dat de organisatie van 'Think op school' daar mee te maken krijgt en eigenlijk niet achter kan blijven.

Er zijn een aantal digitale manieren beschreven om te toetsen wat de leerlingen geleerd heeft, namelijk: een website/blog, vlog/documentaire, een portfolio of een podcast. Bij al deze manieren kan de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en wat zij hebben geleerd uit te lessen van 'Think op school' vastgelegd worden. Ook kan er reflectie plaatsvinden door dat leerlingen eigen bewijzen verzamelen, passend bij de competenties. Leerlingen kunnen terug kijken op wat zij gedaan hebben en vooruit kijken naar wat zij nog kunnen leren. De competentielijst die al eerder is ingezet, is vergeleken met de literatuur. Daarover kan gezegd worden dat de competenties van 'Think op school' passend zijn bij wat er beschreven wordt vanuit de literatuur. De competentielijst kan ingezet worden binnen één van de digitale manieren die genoemd zijn.

In de literatuur werd beschreven dat reflectie een direct positief effect heeft op het leerproces en de cognitieve prestaties van leerlingen. Bij leerlingen die reflectie activiteiten uitvoeren, neemt het metacognitief bewustzijn toe. Dat betekent dat de leerling zelfkennis krijgt en zich bewust wordt van zijn eigen leerstrategie. Dit sluit ook aan bij de achterliggende gedachten en theorie van 'Think op school'. Bij reflecteren is het de bedoeling om te kijken naar de gebeurtenis en je eigen handelen, gedrag en daarbij ook het gevoel en de gedachten. In fase 2 van reflecteren gaat het over het terugblikken, daarbij komen de vier G's sterk naar voren. De leerling kijkt daarbij terug op wat hij wilde, voelde, dacht en deed. Vervolgens gaat de leerling kijken wat er anders kan. Vervolgens is het de bedoeling om vooruit te kijken en alternatieven te bedenken voor de dingen die anders konden in de vorige situatie. Door te reflecteren kunnen leerlingen bewust worden van het gedrag, het gevoel en de gedachten. Reflecteren sluit dus aan bij de vier G's die al worden behandeld tijdens de lessen van 'Think op school'.

4.3 Conclusie deelvraag 3

“Wat is volgens de leerlingen uit leerjaar twee van TalentStad passend bij de Think-lessen als het gaat om het vastleggen en aantonen van wat zij geleerd hebben?”

De leerlingen uit leerjaar twee van TalentStad hebben hun mening kunnen geven over wat zij vinden passen bij de Think-lessen. In de resultaten van de deelvraag is te zien welke meningen zij hebben gegeven en dat er een aantal manieren/mogelijkheden uitspringen, die het meest gekozen zijn door de tweedejaars leerlingen van TalentStad.

Vanuit de resultaten kan gezegd worden dat de meeste leerlingen kiezen voor het typen en het digitaal maken van opdrachten. Dit is volgens de meeste leerlingen makkelijker en sneller. Een bijkomend voordeel is dat het gemakkelijk opgeslagen en verzameld kan worden. Het uitvoeren van opdrachten doen de leerlingen het liefst samen in een groepje. Daar kiezen zij voor omdat zij dan kunnen samenwerken en overleggen. Het onthouden van belangrijke dingen doen de leerlingen het best door er over te praten of er een opdracht over te maken. Er zou tijdens de Think-lessen dus genoeg ruimte moeten zijn, voor het praten over belangrijke dingen. Daarnaast is het goed om leerlingen opdrachten te geven zodat zij het kunnen onthouden, maar ook zodat ze kunnen terug kijken, er over kunnen reflecteren en de opdrachten als bewijzen kunnen verzamelen.

De leerlingen gaven de voorkeur voor drie verschillende manieren waarop zij kunnen aantonen en vastleggen wat zij hebben geleerd vanuit de Think-training. De drie manieren die de meeste voorkeur kregen waren het maken van een: portfolio, kunstwerk en een website/blog. Het valt op dat de meeste leerlingen kiezen voor digitale opdrachten, maar dat een kunstwerk maken op een derde plek staat. Dat is geen digitale manier, dit wordt met de hand gedaan. Het is best vreemd eigenlijk dat leerlingen daarvoor kiezen, als je kijkt naar de rest van de antwoorden. Ook is nog een aantal keer gekozen voor een map met opdrachten en werkbladen, terwijl dat aan het begin van 'Think op school' al is ingezet en niet heeft gewerkt volgens M. Snel, oprichtster en projectleidster van 'Think op school'.

4.4 Beantwoording centrale vraag

Door beantwoording van de deelvragen kan er antwoord gegeven worden op de vraag die centraal staat in dit onderzoek.

“Hoe kunnen leerlingen van 12 tot en met 14 jaar vastleggen en aantonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van sociaal-emotionele leerlijn ‘Think op school’?”

Het doel van dit onderzoek was om te beschrijven welke manieren ingezet kunnen worden, om de leerlingen vast te laten leggen en aan te laten tonen wat zij hebben geleerd vanuit de lessen van leerlijn Think. Er kan geconcludeerd worden dat het inzetten van een manier met gebruik van ICT passend is bij de tijd en de maatschappij waarin wij op dit moment leven. De leerlingen geven ook aan liever te typen dan te schrijven en opdrachten liever op een laptop te maken dan in een schrift. Ook in de literatuur is terug te lezen dat 'het nieuwe leren' aan de orde is. Er is door de organisatie van 'Think op school' gewerkt met een map waarin werkbladen en een competentielijst voorkwamen. Wanneer dat digitaal gemaakt kan worden zullen de praktische nadelen die zijn ondervonden verdwijnen.

Er zijn in de literatuur verschillende digitale manieren te vinden om leerlingen aan te laten tonen en vast te laten leggen wat zij hebben geleerd op sociaal-emotioneel gebied. De tweedejaars leerlingen hebben hun mening mogen geven en daaruit zijn twee manieren naar voren gekomen, namelijk: het maken van een portfolio of het bijhouden van een website/blog. Door één van deze manieren in te zetten zal de ontwikkeling van de leerlingen zichtbaar worden en de afronding van de thema's en van 'Think op school' verbeterd worden. De huidige competentielijst zou ingezet kunnen worden als richtlijn voor het verzamelen van bewijzen voor de website/blog of het portfolio van de leerlingen.

De Think-lessen worden in september op verschillende scholen gegeven, waarbij ook verschillende niveaus voorkomen, zoals praktijkonderwijs, VMBO en Havo/vwo. Het inzetten van een portfolio of website/blog kan op verschillende niveaus worden ingezet. Wanneer de organisatie van Think de criteria gaat opstellen, waaraan het portfolio of de website/blog moet voldoen, kan er rekening gehouden worden met de verschillende niveaus van de leerlingen. Daarin zou dus onderscheid gemaakt kunnen worden.

Er kan ook gezegd worden dat de reflectielessen van 'Think op school' meer invulling kan krijgen en dat daar meer aandacht gegeven kan worden aan het reflecteren. Reflectie is een middel om het leerrendement van ontwikkeling zichtbaar te maken en dat sluit aan bij de hoofdvraag van dit onderzoek. Er zou tijdens de reflectielessen meer gesproken kunnen worden over reflecteren en de leerlingen zouden daar meer mee kunnen oefenen.

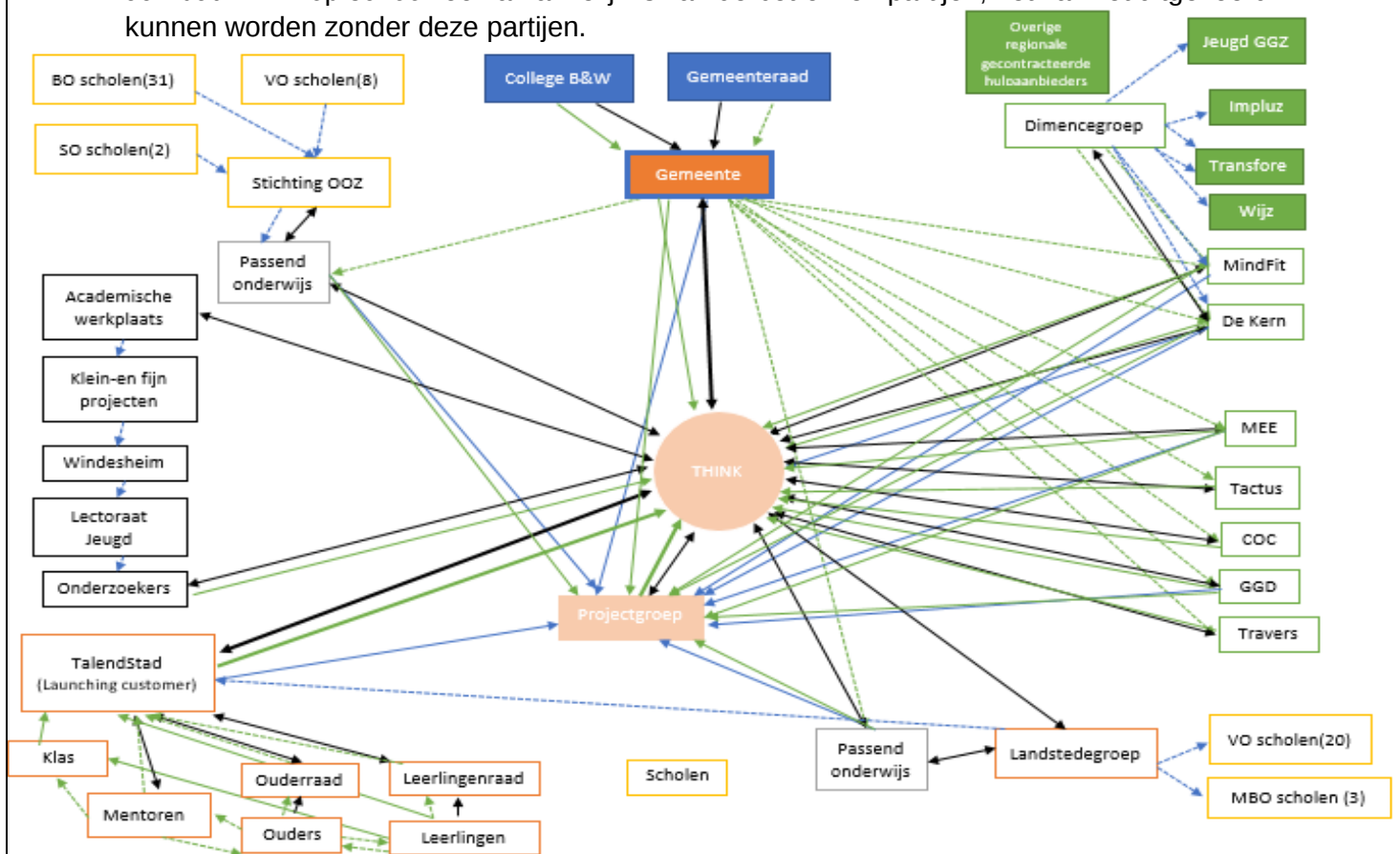
5. Discussie

In de discussie die hieronder volgt, zal de onderzoeker kritisch kijken naar het onderzoek, de keuzes die gemaakt zijn, het proces en de waarde van het onderzoek.

Vooronderzoek en de organisatie 'Think op school'

Voorafgaand aan dit onderzoek is er vooronderzoek gedaan. Dit was van belang omdat er weinig bekend was over medebelanghebbende en over de gehele organisatie rondom 'Think op school'. De onderzoeker en drie medeonderzoekers (binnen dezelfde opdracht) hebben een aantal interviews gehouden. De onderzoeker heeft samen met een andere onderzoeker een interview gehouden met M.Snel, oprichtster van 'Think op school' om duidelijkheid te krijgen over wat 'Think op school' inhoudt, wie er bij betrokken zijn en hoe het precies werkt. De andere twee onderzoekers hebben een interview afgenomen J.W. Dollekamp, werkzaam bij de gemeente Zwolle en belanghebbende bij de uitkomsten van de onderzoeken. De verkregen informatie uit beide interviews hebben de vier onderzoekers gedeeld.

Het heeft enige tijd gekost om tot een juiste hoofdvraag te komen. Dat komt mede doordat er weinig informatie beschikbaar was aan het begin van dit proces. Ook voor de betrokken partijen was het niet altijd duidelijk wie welke taak had, binnen de klein-maar-fijn aanvraag (zie bijlage) en de verschillende onderzoeken die daarbij horen. Er zijn een aantal bijeenkomsten geweest met de betrokken partijen van de aanvraag. Daardoor was het aan het begin van dit proces onrustig en duurde het ongeveer drie maanden voor dat de hoofdvraag duidelijk was en de onderzoeker kon beginnen met het onderzoek. Mede daardoor is ook het plan van aanpak verkort ingeleverd bij de opdrachtgever. Dit is afgesproken met Rinske Tolsma, onderzoeksbegeleider en tussenpersoon tussen Lectoraat Jeugd en de studenten. Door studenten van de opleiding MER bedrijfskunde is er een netwerkanalyse gemaakt, om weer te geven hoe complex de huidige situatie en organisatie van 'Think op school' is. Alle betrokken partijen zijn er in verwerkt. Deze analyse geeft ook aan dat 'Think op school' ook afhankelijk is van de betrokken partijen, het zal niet uitgevoerd kunnen worden zonder deze partijen.

Onvoorziene ontwikkelingen en omstandigheden

Tijdens het onderzoek zijn er door de onderzoeker veel keuzes overwogen en gemaakt. Daarbij zijn er ook onvoorziene ontwikkelingen voorgekomen, waar tijdens het onderzoek geen rekening mee gehouden is. Bij het afnemen van het interview met M.Snel, voor deelvraag 1, kwam naar voren dat er op TalentStad toch onderzoek gedaan kon worden, terwijl dit eerder was afgewezen. M.Snel gaf tijdens het interview aan dat er interviews/vragenlijsten afgenomen konden worden met de tweedejaars leerlingen, zodat zij ook hun mening kunnen geven over wat past bij 'Think op school'. Dat heeft de onderzoeker meteen opgepakt door contact te zoeken met medeoprichter P.Gerritsen, hij is werkzaam op TalentStad. Door de ontwikkeling heeft de onderzoeker twee deelvragen aan moeten passen tijdens het onderzoek. Dat kostte de onderzoeker extra tijd en werk. Eerst bestonden de twee deelvragen allebei uit literatuuronderzoek en die zijn toen samengevoegd. Daarbij is er één nieuwe deelvraag ontstaan, waarbij uiteindelijk een enquête is afgenomen onder alle tweedejaars leerlingen van TalentStad.

Gekozen methoden

De inhoudsanalyse van de databank van 'Think op school' was eerst de enige methode om tot een antwoord op deelvraag 1 te komen. Voordat de databank bekeken kon worden, is er vastgelegd dat er een interview met een van de betrokkenen gehouden zou worden, wanneer er niet voldoende informatie in de databank zou zijn. De databank bestond voornamelijk uit ingevulde formats van de lessen. Daaruit kon de onderzoeker nog niet voldoende informatie halen en daarom is er toch gekozen om een interview te doen.

Het interview wat is afgenomen ter aanvulling van de inhoudsanalyse was van grote waarde voor dit onderzoek. Daaruit zijn er duidelijkheden gekomen ten aanzien van de topics die vooraf zijn opgesteld. Dit is zeker een aanvulling geweest. Ook voor het gehele onderzoek is het van belang geweest. Vanuit het interview zijn de deelvragen nog aangepast en daar heeft de onderzoeker zeker geen spijt van gehad.

Voor het literatuuronderzoek bij de tweede deelvraag is grotendeels gebruik gemaakt van digitale bronnen. Er zijn maar een aantal boeken geraadpleegd voor het literatuuronderzoek. De vooraf opgestelde voorbeelden van bronnen zijn eigenlijk niet/weinig gebruikt. Dat komt mede doordat de deelvragen tijdens het doen van dit onderzoek nog gewijzigd zijn.

Deelvraag drie kon worden beantwoord door de gegevens te verzamelen vanuit de enquête. De verzamelde gegevens uit de digitale enquête zijn niet representatief te noemen. Dat komt omdat er 30 van de 118 tweedejaars leerlingen een respons hebben gegeven. Dat betekent dat 25% respons is gegeven en 75% non-respons. Enquêteren is een goede manier om de meningen te kunnen toetsen. Een online enquête gaat ook gemakkelijker en sneller dan het houden van interviews. De enquête moest tijdens dit onderzoek in een kort tijdbestek nog worden bedacht, verzonden en ingevuld worden door de leerlingen. Als dit eerder had gekund, was er voor de leerlingen meer tijd geweest en waren er misschien meer enquêtes ingevuld. Het was jammer dat er weinig leerlingen zijn geweest die de enquête hebben ingevuld, maar voor het doen van het onderzoek was dit wel een leuke aanvulling.

Achteraf gezien was het onderzoek sterker geweest, wanneer er nog meer specifieke vragen gesteld werden in de enquête. Wanneer het interviews met leerlingen waren geweest kon de onderzoeker ook doorvragen. Ook zal het onderzoek sterker zijn geweest wanneer er meer leerlingen waren geweest die de enquête hadden ingevuld.

Bijdrage van het onderzoek aan het werkveld

Met 'Think op school' wordt er gestreefd naar preventie van psychosociale problemen van leerlingen door hen te begeleiden in het aanleren van de sociaal-emotionele vaardigheden. Door een manier toe te passen om de leerlingen aan te laten tonen en vast te laten leggen wat zij hebben geleerd kan de leerlijn verbeterd worden en meer een geheel worden. Het is van belang dat de leerlijn volledig is, zodat de doelen van 'Think op school' behaald kunnen worden. Door de leerlingen te laten reflecteren, met competenties bezig te laten zijn en hun eigen ontwikkeling bij te laten houden aan de hand van een website/blog of een portfolio, zullen de leerlingen bewust worden van hun persoonlijke ontwikkeling, kunnen zij zwakke punten verbeteren en sterke punten kunnen inzetten.

De onderzoeker vond het leuk om te zien hoe de oprichtster en andere betrokkenen vol enthousiasme, passie en trots over 'Think op school' vertelde. De onderzoeker vindt het een mooi project, waarbij samenwerking centraal staat tussen de school en de maatschappelijke organisaties. Het is een project wat steeds groter wordt en de onderzoeker weet zeker dat dit gaat slagen, wanneer de betrokkenen dit vol enthousiasme, passie en trots blijven doen. Daarbij is het wel goed om als organisatie van 'Think op school' te blijven ontwikkelen en verbeteren.

Bruikbaarheid, Betrouwbaarheid, Validiteit

Eerder in dit onderzoek is er aangegeven dat validiteit en betrouwbaarheid twee grote valkuilen kunnen zijn bij het doen van onderzoek. Een onderzoek is betrouwbaar, wanneer het herhaalbaar is. Dat betekent eigenlijk dat het onderzoek op dezelfde manier nog eens kan worden uitgevoerd, maar niet noodzakelijk tot gelijke resultaten komt. Toevallige fouten kunnen er voor zorgen dat de resultaten onbetrouwbaar worden. Hoe groter respons, des te nauwkeuriger de uitspraak zal zijn. Het zal om alle tweedejaars leerlingen van TalentStad gaan. Zij hebben twee jaar lang Think-lessen gevolgd en daarom is er voor gekozen om die leerlingen een vragenlijst in te laten vullen. Er zal wel rekening gehouden moeten worden met periode waarin de vragenlijst ingevuld moet worden. In dit onderzoek is de vragenlijst pas laat bedacht en in werking gesteld. Daardoor hadden de mentoren maar twee weken om de leerlingen de vragenlijst in te laten vullen. Dat was een van de redenen waardoor niet genoeg respons is gekomen. Een tweede reden was dat het precies voor de zomervakantie was uitgevoerd. In de laatste periode voor de zomervakantie zijn er op voortgezet onderwijs scholen vaak geen vaste lessen meer.

De resultaten van het onderzoek komen voort uit een inhoudsanalyse van de databank van 'Think op school', een interview met de oprichtster, literatuuronderzoek en een vragenlijst ingevuld door tweedejaars leerlingen van TalentStad. De inhoudsanalyse is bruikbaar gebleken voor dit onderzoek, maar daarnaast was het wel van belang om een aanvullend interview te houden, daardoor is er meer informatie vrijgekomen om antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag. De literatuur uit deelvraag twee komt voort uit verschillende boeken, rapporten en wetenschappelijke artikelen. De literatuur is bruikbaar gebleken voor het onderzoek. De enquête heeft een te laag responspercentage om deze bruikbaar te noemen. Wel is de mening van de leerling meegenomen in de conclusie, mede doordat der bij iedere vraag een duidelijk antwoord boven de andere antwoorden uit kwam.

6. Aanbevelingen

Hieronder volgen de aanbevelingen, als eerst de aanbevelingen voor de organisatie van 'Think op school' en daarna volgen de aanbevelingen voor vervolg onderzoek. De aanbevelingen sluiten aan bij de conclusie en de discussie die hiervoor beschreven zijn.

6.1 Aanbevelingen voor de organisatie van 'Think op school'

Manier van vastleggen en aantonen geleerde

Om als organisatie mee gaan met de trends en goed van start te kunnen gaan op de zeven aangemelde scholen, beveelt de onderzoeker aan om gebruik te maken van ICT om de leerlingen aan te laten tonen en vast te laten leggen wat zij geleerd hebben. De juiste inzet van ICT bij het leren in de klas biedt een aantal voordelen die wetenschappelijk zijn aangetoond: de motivatie neemt toe, de leerprestaties verbeteren, het leerproces wordt efficiënter. Daarnaast gaan we ervan uit dat het inzetten van ICT nog meer voordelen biedt: tijdsbesparing, meer transparantie, grotere professionaliteit, betere sturing van het onderwijsleerproces (Kennisset, 2013).

De onderzoeker beveelt aan om voorafgaand aan de start op zeven scholen te bekijken welke manier ingezet kan gaan worden om de leerlingen aan te kunnen laten tonen en vast te kunnen laten leggen wat zij hebben geleerd. Er kan door de organisatie van 'Think op school' zelf een keuze worden gemaakt over welke manier ingezet gaat worden. Er kan gekozen worden tussen de leerlingen een portfolio laten maken of een website/blog laten bijhouden. Beide manieren passen bij het doel van 'Think op school'. Het hoofddoel is: Het oplossingsgerichte vermogen van de jongeren te vergroten. Het doel van de beide manieren is: de leerlingen de ruimte geven om hun eigen persoonlijke ontwikkeling inzichtelijk te maken, daardoor kunnen zij terug kijken en kijken naar de toekomst. Daarbij kunnen zij sterke en zwakke punten bekijken en nieuwe leerdoelen op stellen.

Het maken van een portfolio of het bijhouden van een website/blog zou plaats kunnen vinden in de laatste les van het thema, de reflectieles. Daarnaast zullen de leerlingen bewijzen moeten verzamelen van wat zij doen in de Think-lessen. De leerlingen zouden de opdrachten uit de les op hun laptop kunnen opslaan. Alle andere vormen (kunstwerk, schrijfoopdrachten, maakopdrachten, etc.) die genoemd zijn in de literatuur zouden toepast kunnen worden in een portfolio of website/blog. De competentielijst die voorafgaand aan het pilotprogramma is opgesteld kan ingezet worden als richtlijn voor de leerlingen bij het invullen van het portfolio of de website/blog.

Wanneer de organisatie van 'Think op school' kiest voor één van de manieren die zijn beschreven is het nodig om als organisatie een aantal dingen te bespreken en vast te leggen:

- Criteria/eisen opstellen waaraan de leerlingen moeten voldoen
- Vastleggen hoelang de periode is waarin de leerlingen er aan kunnen werken
- Bekijken en beslissen welk (online) programma er gebruikt gaat worden
- Nadenken over hoe het wordt vormgegeven
- Bedenken wanneer en hoelang de leerlingen tijd krijgen om eraan te werken

Voor het inzetten van een portfolio of een website/blog zou klein kunnen worden begonnen en dit zou steeds verder uitgebouwd kunnen worden. Eerst worden bovenstaande punten bedacht, besproken en beschreven. Vervolgens kan het portfolio of de website/blog ingezet

worden. Op de langer termijn kan er gekeken worden naar het uitbreiden van het portfolio of de website/blog, met bijvoorbeeld specifieke opdrachten, verschillende vormen van bewijzen verzamelen, het presenteren van het eind product aan bijvoorbeeld de klas of de ouders.

Invulling van de reflectieles

Voor de invulling van de reflectieles zou gedacht kunnen worden om de leerlingen bewijzen te laten verzamelen voor de website/blog of het portfolio. Daarbij zou de mentor eerst met de leerlingen kunnen kijken naar de competenties en bespreken wat de competenties precies betekenen. Daarbij kunnen voorbeelden worden gegeven van een bewijs dat verzameld kan worden, passend bij de competentie.

In de reflectieles zou ook meer aandacht voor reflecteren kunnen komen. Onderwerpen die de mentor kan bespreken met de leerlingen zijn: wat reflecteren is, welke manieren van reflecteren er zijn, de leerlingen met verschillende methodes van reflecteren laten kennis maken, opdrachten laten doen waarbij ze reflecteren. Maar ook kan de mentor met de leerlingen terug kijken naar het thema en de doelen en vragen die in de introductieles (les 1) zijn opgesteld. Tijdens de reflectieles of ook wel de afsluitende les, is het belang dat het thema goed wordt afgerond. Door het toepassen van bovengenoemde onderwerpen kan er meer uit de les worden gehaald.

Databank 'Think op school'

De onderzoeker heeft geconstateerd dat de informatie in de databank van 'Think op school' niet volledig is. Een betere opbouw en volledigheid van de databank zou meer duidelijkheid geven voor de betrokken partijen, bijvoorbeeld ook voor de mentoren van de scholen waar leerlijn 'Think op school' gaat starten in september. De onderzoeker is van mening dat de methode sterker gemaakt kan worden door betere uitwerking van de methode en afstemming tussen de verschillende partijen. Wanneer 'Think op school' zou worden aangemeld bij het NJI, zal er een volledige omschrijving moeten komen van leerlijn Think. Dit is een van de eisen die het NJI stelt voor een aanmelding.

6.2 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

De onderzoeker beveelt aan om vervolgonderzoek te doen naar de manier die is gekozen en wellicht is ingezet. Daarbij kan aan een evaluatie gedacht worden of een onderzoek naar verbeterpunten van de manier die is ingezet. Door te evalueren kan 'Think op school' verbeterd blijven worden en mee blijven gaan met de ontwikkelingen.

Ook beveelt de onderzoeker aan om een vervolg onderzoek te doen naar wat er nodig is om de leerlijn te kunnen aanmelden bij het NJI. Ook kan er gekeken worden naar wat er nog verbeterd kan worden aan de omschrijving van 'Think op school'. Door de beschrijving te verbeteren zal het inzichtelijker worden voor de organisatie zelf maar ook voor nieuwe belangstellende scholen.

Er kan ook een onderzoek gedaan worden op de scholen die in september met 'Think op school' gaan starten. Er kan worden gekeken naar de ervaringen van leerlingen of mentoren met 'Think op school', een jaar nadat de leerlijn is gestart op de school. Ook zou de leerlijn gevolgd kunnen worden bij de start op één van de scholen. Zo kan er een beschrijving komen van wat er nodig is om te starten met 'Think op school'. Daarbij kan ook gedacht worden aan de verschillende betrokken partijen. Zoals de maatschappelijke organisaties en de Think-trainers die starten op de zeven scholen.

Literatuurlijst

- Berg, G. v. (2014). *Jeugdwet*. Geraadpleegd op 23 april 2017, van NJI:
<http://www.nji.nl/Jeugdwet>
- Besturenoverleg lokaal onderwijs Zwolle deel 1. (2016). *Krachten bundelen voor 'De toekomst van Zwolle', scholen en gemeente: samen voor positieve resultaten voor de jeugd*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Zwolle:
<https://www.zwolle.nl/nieuws/ontwikkelagenda-passesen-onderwijs-en-jeugdhulp-vastgesteld-0>
- Boes, W., Wante, D. (2001). *Portfolio: Het verhaal van een student in ontwikkeling. Portfolio als instrument voor de begeleiding en evaluatie van studenten in de lerarenopleiding: literatuurstudie, ontwikkeling van een portfoliomodel en exploratief onderzoek*. Leuven: Katholieke Universiteit.
- Bosch, A. v. (2015). *Transitie jeugdzorg: een overzicht*. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/transitie-jeugdzorg-overzicht>
- Boss, E., & Repetur, L. (2014). *De nieuwe Jeugdwet en Wmo: hoe maken we slimme Verbindingen?* Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Movisie:
<https://www.movisie.nl/artikel/nieuwe-jeugdwet-wmo-hoe-maken-we-slimme-verbindingen>
- Christoffels, I., & Baay, P. (2016). *De toekomst begint vandaag: 21ste-eeuwse vaardigheden in het beroepsonderwijs*. 's Hertogenbosch: ECBO.
- Delfos, M. F. (2009). *Ontwikkeling in vogelvlucht*. Amsterdam: Pearson.
- EduWiki. (2011). *Schriftelijke reflectie*. Geraadpleegd op 29 juni 2017, van leernetwerkeducatie:
https://www.leernetwerkeducatie.nl/mediawiki18/index.php?title=Schriftelijke_reflectie
- Erikson. (2008). *Kind en samenleving*. Utrecht/Amsterdam: Het Spectrum.
- Fockert, D., Steunbrink, M., Kool, A. & Mondriaan, R. (2012). *Begeleiden volgens het Sociaal-competentiemodel*. Meppel: Edu'Actief
- Geenen, M. (2010). *Reflecteren: Leren van je ervaringen als sociale professional*. Bussum: Coutinho
- Jacobs, G. (2008). *Rationeel-emotieve therapie: een praktische gids voor hulpverleners*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Kennisnet. (2013). *Digitaal toetsen in het voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 4 juni 2017, van Kennisnet:
https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Digitaal_Toetsen_VO_Kennisnet.pdf
- KijkopOntwikkeling. (2014). *Wat is sociaal-emotionele ontwikkeling?* Geraadpleegd op 20 april 2017, van Kijk op ontwikkeling: <http://www.kijkopontwikkeling.nl/artikel/wat-sociaal-emotionele-ontwikkeling/>
- LeerWiki. (2017). *Sociale competentie*. Geraadpleegd op 2 juli 2017, van LeerWiki.nl:
<https://www.leerwiki.nl/lifestyle/relaties/kennissen/sociale-omgang/25882/sociale-competentie/>
- Lucassen. M. (2016) *8 alternatieven voor toetsen – zo maak je leren zichtbaar*. Geraadpleegd op 7 juni 2017, van Vernieuwonderwijs:
<http://www.vernieuwonderwijs.nl/8-alternatieven-voor-toetsen/>

- Nabuurs, M. (2013). *Basisboek systeemgericht werken*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff
- Medicinfo. (2017). *Sociale ontwikkeling*. Geraadpleegd op 25 april 2017, van Medicinfo encyclopedie: <https://encyclopedie.medicinfo.nl/levensfasen--puberteit>
- Ministerie van Onderwijs, cultuur en wetenschap. (2014). *Wat zijn samenwerkingsverbanden?* Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Passend onderwijs: <https://www.passendonderwijs.nl/samenwerkingsverbanden-en-gemeenten/wat-zijn-samenwerkingsverbanden/>
- Movisie. (2015). *Wmo 2015: wat is er veranderd?* Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/wmo-2015-wat-er-veranderd>
- Oostdam, R., Peetsma, T. & Blok, H. (2017). *Het nieuwe leren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs nader beschouwt: een verkenningsnotitie voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Amsterdam: Universiteit
- Overheid. (2017). *Wet- en regelgeving: Wet educatie en beroepsonderwijs*. Geraadpleegd op 6 maart 2017, van Overheid: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/>
- Overveld, K. v. (2014). *Groepsplan gedrag; planmatig werken aan passend onderwijs*. Huizen: PICA
- Passend onderwijs. (sd). *Scholen hebben zorgplicht*. Geraadpleegd op 20 februari 2017, van Passend onderwijs: <https://www.passendonderwijs.nl/over-passend-onderwijs/zorgplicht/>
- PO-Raad, VO-Raad en VNG. (2014). *Handreiking: de verbinding Passend onderwijs en zorg voor jeugd*. Geraadpleegd op 22 februari 2017, van PO-Raad: <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/handreiking-verbinding-passend-onderwijs-en-zorg-voor-jeugd-geactualiseerd>
- Rigter, J. (2010). *Het palet van de psychologie: stromingen en hun toepassingen in hulpverlening en opvoeding*. Bussum: Coutinho
- Rigter, J. (2010). *Ontwikkelingspsychologie*. Bussum: Coutinho
- Rijksoverheid. (s.d.). *Voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 6 maart 2017, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/inhoud/kwaliteit-voortgezet-onderwijs>
- Rijksoverheid. (2014). *Passend onderwijs*. Geraadpleegd op 25 februari 2017, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs>
- Rijksoverheid. (2015). *Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorg-en-ondersteuning-thuis/inhoud/wmo-2015>
- Rijksoverheid. (2017). *Participatiewet*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/participatiewet>
- Samen op School. (S.d.). *Samen op School IJsselland en Flevoland*. Geraadpleegd op 26 juni 2017, van Samen op school: <https://samenopschool.org/>
- Schalkers, K. (s.d.) *Reflectie: leren? Dat kan ik zelf! Maar wil je even helpen?: handvatten voor schoolteams die zelfsturend leren competenties van leerlingen willen stimuleren*. KPC-groep.
- Sipman, G. (2014). *Professioneel pedagogisch handelen*. Bussum Coutinho
- SLO. (2012). *Reflectiehandreiking bij opdrachten. Handreiking en leerling-materiaal*. SLO Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.
- Smith, P. L., & Ragan, T. J. (2005). *Instructional design (3e editie)*. New York: Wiley.
- Snel, M. (2017). *Uitleg 'Think op school' door projectleider*. (Bos, S. & Valk, S.v.,

- Interviewers) Geraadpleegd op 24 februari 2017
- Spanjaard, H. & Slot, W. (2015). *Ontwikkelingstaken*. Geraadpleegd op 2 juli 2017, van Hans Spanjaard: <http://www.hansspanjaard.nl/wp-content/uploads/2015/12/ontwikkelingstaken-Spanjaard-Slot-2015.pdf>
- Stichting opvoeden. (2017). *Sociaal-emotionele ontwikkeling*. Geraadpleegd op 3 juli 2017, van Opvoeden: <https://www.opvoeden.nl/puber/groei-en-ontwikkeling/sociaal-emotionele-ontwikkeling/>
- Stichting opvoeden. (2017). *Cognitieve ontwikkeling (denkontwikkeling)*. Geraadpleegd op 18 maart 2017, van Opvoeden: <https://www.opvoeden.nl/puber/groei-en-/verstandelijke-ontwikkeling/cognitieve-ontwikkeling/>
- Stichting School & veiligheid. (s.d.) *Sociaal-emotionele ontwikkeling*. Geraadpleegd op 27 juni 2017, van School en Veiligheid: <https://www.schoolenveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/links-leerlingvolgsystemen-sociaal-emotionele-ontwikkeling/>
- TalentStad. (S.d.) *Onze school, visie en identiteit*. Geraadpleegd op 12 juni 2017, van TalentStad: <http://www.talentstad.nl/onze-school/>
- Thesis. (S.d.). *Kolb*. Geraadpleegd op 13 juni 2017, van Thesis: <https://www.thesis.nl/testen/kolb>
- THINK. (2017) *De 4G's*. Geraadpleegd op 9 juni 2017, van Think op School: <https://www.thinkopschool.nl/>
- Verhoeven, N. (2010). *Wat is onderzoek?: praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Amsterdam: Boom
- Winter, de. M. (2011) *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding*. Amsterdam: SWP uitgeverij
- Wopereis, I. & Sloep, P. (2009). *Het weblog als instrument voor reflectie op leren en handelen*. Centre for Learning Sciences and Technologies Open Universiteit Nederland, 2009. Geraadpleegd op 29 juni 2017, van onderzoek: <http://onderzoek.kennisnet.nl>
- Zeitlin, I. (2017). *Ontwikkeling tijdens de pubertijd in vogelvlucht*. Geraadpleegd op 28 april 2017, van InaZeitlin: <http://inazeitlin.nl/ontwikkeling-tijdens-de-pubertijd-in-vogelvlucht/>

Bijlagen

1. Meetinstrumenten

Interview voor deelvraag 1

Interview onderzoek 'Think op school' mei 2017

Interviewer: Sabine Bos

Geïnterviewde: M. Snel

1. Kun je vertellen hoe de allereerste Think-les op TalentStad is voorbereid?
 2. Door wie zijn de eerste Think-lessen voorbereid?
 3. Hoe zag een eerste Think-les op TalentStad eruit?
 4. Zijn er verschillen tussen de eerste Think-lessen en de Think-lessen van nu? Zo ja, wat is het verschil?
 5. Wat wordt er gedaan in de Think-lessen om leerlingen bewust te maken van wat zij leren?
 6. Welke middelen/materialen werden er in de eerste Think-lessen ingezet om de leerlingen vast te laten leggen wat zij geleerd hadden? (bijv. een werkboek, schrift of digitaal, ...)
-

7. Welke middelen/materialen worden er in de huidige Think-lessen ingezet om de leerlingen vast te laten leggen wat zij leren?

8. Waarom wordt er gebruik gemaakt van die middelen of materialen?

9. Wat is er tijdens de Think-lessen ingezet om de leerlingen aan te laten tonen wat zij meenemen of onthouden vanuit de Think-les? (vragen stellen of opdracht geven, ...)

10. In de databank van Think-lessen lees ik iets over een map of een snelhechter, wat houdt die map/snelhechter in?

11. Ook lees ik iets over een competentielijst, wat wordt daar mee gedaan?

12. In de databank van 'Think op school' zie ik dat les 6 van het blok een reflectieles is. Wat wordt er gedaan tijdens een reflectieles?

13. Door wie wordt wat gedaan tijdens een reflectieles?

14. Wat is het doel van de reflectieles?

Enquête voor deelvraag 3

Enquête tweedejaars leerlingen van TalentStad

juni 2017

1 Hoe oud ben je?

-

2 In welke klas zit je?

-

3 Als je mag kiezen tussen schrijven of typen, wat doe je dan?

- Schrijven
- Typen
- Maakt mij niet uit

4 Wat past volgens jou het best bij opdrachten die je moet maken tijdens de Think-lessen?

- Een schrift of map
- Werkbladen die je tijdens de Think-les krijgt
- Een programma op je tablet of laptop
- Iets anders:

5 Waarom past het antwoord op de vorige vraag het beste bij de Think-lessen?

-

6 Als je een opdracht moet doen tijdens een Think-les, wat vind jij dan fijn?

- Zelf werken
- In een groepje werken
- Met de hele klas aan iets werken
- Maakt mij niet uit
- Iets anders:

7 Waarom vind jij dat fijn?

-

8 Als er tijdens een Think-les vragen worden gesteld die over jezelf gaan, wat doe je dan het liefst?

- Met de klas er over praten
- Vertellen aan een vriend of vriendin
- In een groepje er over praten
- Opschrijven of typen voor jezelf

- Er over praten met de mentor
- Niet vertellen of opschrijven
- Iets anders:

9 Hoe kun jij belangrijke dingen uit de Think-lessen het best onthouden?

- Door er over te praten
- Door het te typen of op te schrijven
- Door het te tekenen
- Door een opdracht daarover te maken
- Op een andere manier:

10 Wat past het best bij de Think-training volgens jou, om te laten zien wat je geleerd hebt?
(kies er 2 of 3)

- Een map met opdrachten en werkbladen
- Een dagboek bijhouden
- Een portfolio maken
- Een kunstwerk maken
- Een optreden/toneelstuk doen met een groepje
- Een podcast maken (digitaal radioprogramma)
- Een website of blog bijhouden (online dagboek/verhaal)
- Een presentatie geven aan het eind van het schooljaar
- Een vlog bijhouden (video)
- Iets anders:

11 Waarom past dat volgens jou het best bij 'Think op school'?

-

12 Heb je nog andere ideeën voor de Think-lessen? Laat het hieronder weten!

-